

Олена Калініченко
Людмила Аристова

Мистецтво

Види і жанри образотворчого мистецтва

ГРАФІКА

ПОРТРЕТ

ЖИВОПИС

СКУЛЬПТУРА

ПЕЙЗАЖ

НАТЮРМОРТ

АНІМАЛІСТИЧНИЙ

Види декоративно-прикладного мистецтва

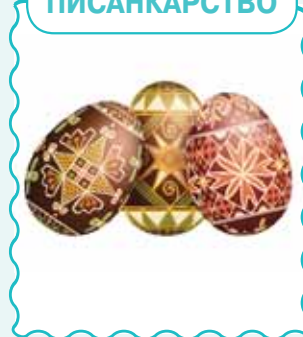
РОЗПИС

ГОНЧАРСТВО

ПИСАНКАРСТВО

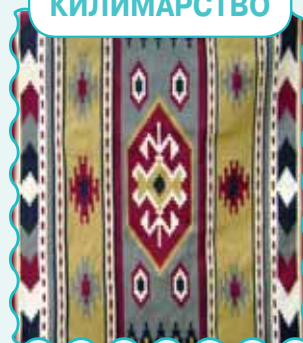
ТКАЦТВО

ВИШИВКА

КИЛИМАРСТВО

КАРБУВАННЯ

КОВАЛЬСТВО

РІЗЬБЛЕННЯ

ЛОЗОПЛЕТІННЯ

БІСЕРОПЛЕТІННЯ

ВИТИНАНКА

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

*Музика Михайла Вербицького
Слова Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Олена Калініченко, Людмила Аристова

Мистецтво

Підручник інтегрованого курсу для 4 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ
Видавничий дім «Освіта»
2021

УДК 741.02*кл4(075.2)
К17

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2021 № 53)

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Створено відповідно до Типових освітніх програм початкової освіти,
розроблених під керівництвом *О. Я. Савченко, Р. Б. Шияна*

Ілюстрації та методичні малюнки художників
О. В. Калініченко, В. В. Садовій

Умовні позначення

— створюємо зображення

— слухаємо музику

— міркуємо, відповідаємо

— співаємо, музикуємо

— творимо разом

— дивимося відео

Зверни увагу! Якщо біля завдання ти побачиш цю позначку, то маєш можливість послухати музичний фрагмент або переглянути відео.

Калініченко О. В.

К17 Мистецтво : підруч. інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти / О. В. Калініченко, Л. С. Аристова. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2021. — 144 с.

ISBN 978-966-983-213-9.

УДК 741.02*кл4(075.2)

ISBN 978-966-983-213-9

- © Калініченко О. В., Аристова Л. С., 2021
- © Калініченко О. В., художнє оформлення, 2021
- © Видавничий дім «Освіта», 2021

Наша подорож світом Мистецтва триває!

Чарівниця Гармонія та її вірні друзі запрошують тебе до цікавої мандрівки, під час якої ти будеш знайомитися з мистецтвом різних країн. Багато нового ти дізнаєшся про графіку, живопис, скульптуру й архітектуру, про музику, театр і кіно. Свої думки й почуття ти зможеш втілити у власних композиціях і проєктах, під час виконання пісень. Підручник стане для тебе надійним супутником у дослідженнях і відкриттях, допоможе відчувати радість пізнання мистецьких шедеврів світу.

Успіхів і натхнення тобі у творчості!

1. Добрий день, матусю-Україно!

Я — чарівниця Гармонія. Вітаю тебе і запрошую у незабутню мистецьку мандрівку.

Яка різноманітна природа України! Широкі степи й розлогі ліси, високі гори й зелені луки, стрімкі річки, сині озера та моря — ось що утворює її неповторну красу. Часто для зображення широких просторів митці застосовують **відкриту композицію**, тобто таку, що може розгортатися без обмежень.

- Розглянь рідні краєвиди у живописних пейзажах українських художниць. Проаналізуй композиції картин. Пригадай, які способи застосовують художники, щоб передати далечинь.

Г. Кириленко-Бараннікова.
Осінь на Дніпрі

О. Кваша. Над Україною
погожим днем

Щоб передати простір у пейзажі, художники та художниці використовують **плановість**. На передньому плані зображення чітке, на середньому — потроху втрачає чіткість, а на дальньому — розпливчає.

Із віддаленням до горизонту видимі розміри предметів зменшуються, ближчі до глядача предмети загороджують віддалені, а кольори набувають холодних відтінків.

- Розглянь краєвиди України. Порівняй форму справжніх гір і штучних насипів — териконів. Якими засобами художники передали глибину простору?

О. Косар. На околиці села

В. Макатуха. Весна в Донецьку

- Опиши краєвиди, які переважають у твоєму краї.

Намалюй улюблений куточок рідного краю у пейзажі «Добрий день, матусю-Україно!» (акварель або гуаш). Відповідно до задуму розташуй аркуш паперу вертикально або горизонтально. Наміть олівцем загальну композицію. Щоб передати глибину простору, розмісти зображення на передньому, середньому й дальньому планах.

Влаштуйте шкільну виставку пейзажів «Мій рідний край». Презентуйте свої малюнки.

Розпочни збирати матеріали для лепбука «Визначні пам'ятки мого краю». Презентуй свій проєкт на останньому уроці року.

1. Добрий день, матусю-Україно!

Вітаю! От ми й зустрілися знову. Наша подорож у країну Мистецтва продовжується! Напевно, ти вже знаєш, що в кожній країні є свої державні символи, один з яких — музичний твір, що називається **ГІМН**. Без виконання гімну не розпочинається жодне державне свято чи урочиста подія.

Національний гімн — це найвищий вияв волелюбних прагнень народу, його духовно-патріотичних устремлінь. Гімн нашої держави був написаний композитором Михайлом Вербицьким на вірші поета Павла Чубинського. У пісні «Ще не вмерла Україна» втілена споконвічна мрія нашого народу стати суверенним, незалежним, здобути волю. Музика і вірші цього твору виражають незламну віру у відродження України.

Гімн — урочиста пісня, один із державних символів країни.

Державний Гімн України. Музика М. Вербицького, вірші П. Чубинського.

● Які почуття тебе охоплюють, коли звучить гімн? Згадай, як треба триматися під час виконання національного гімну. Проспівай гімн із відповідним настроєм.

НАТХНЕННО

СВЯТКОВО

ПЕРЕМОЖНО

БАДЬОРО

СТВЕРДЖУВАЛЬНО

ВПЕВНЕНО

УРОЧИСТО

Народна пісня літературного походження «Реве та стогне Дніпр широкий...», автором віршів якої є Тарас Шевченко, — музична візитівка нашої країни, адже її мелодія звучала як позивний на українському радіо під час Другої світової війни (радіостанція «Дніпро»). Нині ця пісня прикрашає ефіри Першого каналу Українського радіо та Всесвітньої служби радіомовлення України.

Мурал
«Портрет Кобзаря»
(м. Харків, Україна)

● Який характер мелодії? Що оспівується в пісні? Як її треба виконувати?

Українська народна пісня «Реве та стогне Дніпр широкий». На вірші Т. Шевченка.

Завітаймо на дитячий канал «ПлюсПлюс». М/ф «Співочі тераси» (із циклу «Це наше і це твоє»).

Розучи пісню «Добрий день, матусю-Україно!» (музика М. Ведмедері, вірші Н. Рубальської).

Об'єднайтеся у групи, проведіть дослідження.

1 група. У якій країні вперше виникли гімни? На честь кого їх складали? Зверніть увагу на фото-підказку.
2 група. Звідки пішов Державний Гімн України? Розкажіть про це близьким, друзям та подругам.

Парфенон (м. Афіни, Греція)

2. Близькі сусіди — Білорусь і Молдова

Завітаймо до сусідів — білорусів і молдаван. У мистецтві наших народів багато спільного. Однією з улюблених тем у творах майстрів декоративно-прикладного мистецтва є зображення Дерева життя — символу сім'ї, роду.

Дерево життя завжди зображається квітучим. Згідно з давніми традиціями, воно має вершечок, стовбур, коріння чи вазон. Верхівку дерева увінчує квітка, яку зазвичай охороняє пара пташок.

Молдавський килим

- Порівняй зображення Дерева життя у творах декоративно-прикладного мистецтва народних майстрів різних країн. Що в них спільного? Яке з них сподобалося тобі найбільше?

Українські рушники

*А. Талерчик. Дерево життя
Білоруська витинанка*

Зазвичай композиція Дерева життя симетрична. Щоб створити симетричну витинанку, папір послідовно складають удвоє, вчетверо, увосьмеро. Лінія, по якій папір згинається, — **вісь симетрії**. Вона ділить зображення на однакові частини.

Якщо папір складається вдвоє, то вісь симетрії проходить посередині аркуша й ділить зображення на дві дзеркальні половини.

М. Янко. Дерево життя

Створи витинанку «Дерево життя»: просту в одному кольорі або складнішу з кількох кольорів (*кольоровий папір, картон*). Спочатку продумай композицію витинанки. Добери гармонійні кольори для тла й основного зображення.

Прикрась свою оселю витинанкою, створеною власноруч.

Знайди у мережі Інтернет інформацію про українську витинанку. Поділися новими знаннями з друзями та подругами.

2. Близькі сусіди — Білорусь і Молдова

Розпочинаємо цікавий музичний проєкт «Музика народів світу».

Як і всі слов'янські народи, білоруси дуже любляють співати й танцювати. Танець «**Бульба**» (що означає «картопля») — найвідоміший серед інших білоруських танців. Тож нескладно здогадатися, що саме він прославляє. Звісно, годувальницю цієї країни — картоплю. У цьому танці рухами зображають посадку картоплі, вирощування та збір урожаю.

Найпопулярнішим молдовським народним танцем є **молдовеняска**. Він звучить у швидкому темпі. Коло, яким зазвичай розпочинають цей танець, повторюється після кожної нової фігури.

Бульба

Молдовеняска

Білоруська народна пісня-танець «Бульба».
Молдовський народний танець «Молдовеняска».

Інтонація — основа мелодії,
що визначає її характер.

Мотив — коротка послідовність звуків.

- Охарактеризуй прослухану музику, скориставшись підказками королеви Мелодії та короля Ритму. Визнач елементи музичної мови. Яка їх основна інтонація? Як розвивається мотив у цих музичних творах?

СТРІМКА

ПОМІРНА

РІВНА

ПОВІЛЬНА

СТРИБКОПОДІБНА

З АКЦЕНТАМИ

ТАНЦЮВАЛЬНА

НАСПІВНА

Жалейка — білоруський духовий язичковий музичний інструмент, що має вигляд очеретяної трубки з роговим або берестяним розтрубом.

Виконай пісню «Добрий день, матусю-Україно!» у відповідному настрої. Який характер надає пісні ритмічна інтонація?

Створи танцювальну імпровізацію до танцю, який тобі найбільше сподобався. Зімпровізуй рухи.

Об'єднайтеся у групи для створення проєкту «Музика народів світу». Готуйте картки-візитівки «Танці народів світу», «Пісні народів світу», «Музичні інструменти світу» протягом семестру. Презентуйте свій проєкт у формі лепбука на останньому уроці семестру. Перегляньте приклади лепбуків.

3. Мистецтво Польщі, Чехії та Угорщини

Д. Митрохін. Груші

Збираймося на гостини до Польщі, Чехії та Угорщини! Восени, у таку щедрю на врожай пору року, як не пригостити друзів яскравими осінніми плодами! А ще — намалювати натюрморти. Зазвичай фрукти та овочі зображують різними кольорами: жовтим, червоним, помаранчевим, коричневим, зеленим та їх відтінками. А як щодо осіннього натюрморту в одному кольорі?

- Розглянь, як у натюрмортах передано об'єм фруктів і овочів. Пригадай засоби виразності живопису і графіки.

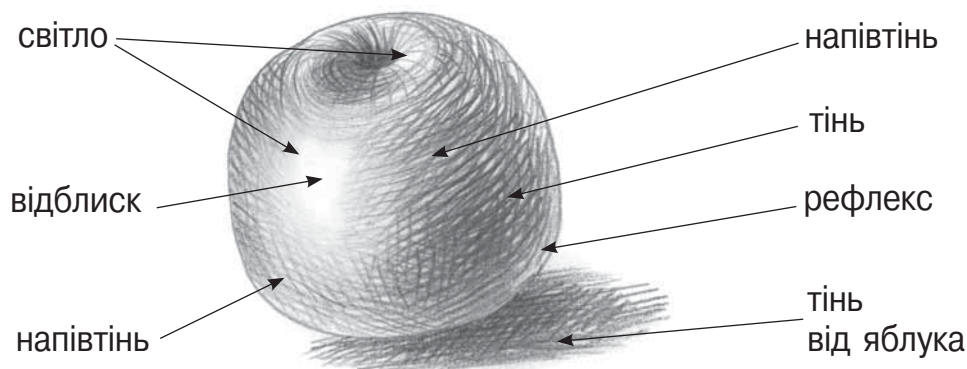
Об'ємність предметів у натюрморті виявляють за допомогою **світлотіні**, яка завжди повторює форму предметів. Світлотінь у графіці, як правило, передають штрихуванням.

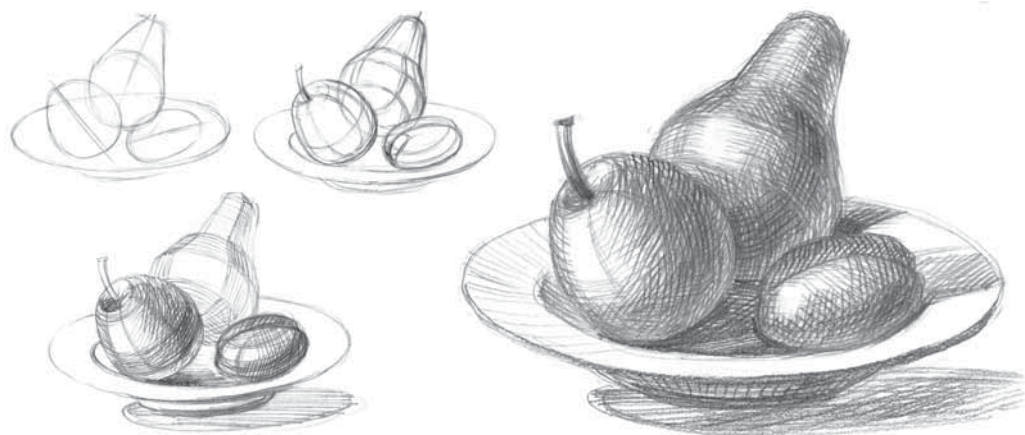
В. Шаркевич.
Свято врожаю

Розглянь світлотінь на яблуці. Найсвітлішою є найближча до джерела світла опукла частина яблука. Навколо неї — **напівтінь** та **тінь**. За тінню можна побачити **рефлекс** — незначне висвітлення тіні.

На освітленій частині предметів із гладенькою або блискучою поверхнею можна побачити **відблиск**. Щоб його зобразити, достатньо потерти це місце гумкою.

Намалюй натюрморт із фруктів або овочів (*графітний олівець*). Проаналізуй їх форми, зістав розміри. Передай світлотінь за допомогою штрихування.

Поясни, яке значення має світлотінь для зображення об'ємності предметів.

Обговори намальовані натюрморти з однокласниками й однокласницями: що вдалося найкраще та як можна удосконалити роботи.

3. Мистецтво Польщі, Чехії та Угорщини

Продовжуємо нашу мандрівку до європейських країн Польщі, Чехії та Угорщини. Народи цих держав здавна вирізнялися своєю музикальністю.

Чардаш — відомий веселий угорський танець. Він складається із двох частин: повільної та швидкої. Першу частину виконують чоловіки по колу, а другу танцюють у парах у швидкому темпі. Назва танцю з угорської мови означає «трактир», «корчма», тому що саме там збиралися місцеві мешканці, щоб повеселитися й потанцювати.

Мазурка — польський народний танець із характерним пунктирним ритмом та швидким темпом. Цей танець був поширений серед мешканців Мазовії.

Чеська народна музика стрімка, рухлива, танцювальна. **Полька** — чеський народний парний танець, який виконується у швидкому темпі по колу. Називається цей танець полькою тому, що чеською мовою «пулька» означає «пів кроку».

Мазурка

Чардаш

В. Монті. Чардаш.

Ф. Шопен. Мазурка (на вибір).

Г. Грецький. Чеська жартівлива полька.

- Якими почуттями сповнена музика? Чи почув/почула ти знайомі мелодії? Який характер танців? Охарактеризуй контрастні елементи музичної мови. Яка їх основна інтонація? Охарактеризуй прослухані твори, скориставшись підказкою королеви Мелодії.

ЛЕГКА

СПОКІЙНА

БАДЬОРА

МРІЙЛИВА

СТРІМКА

ШВИДКА

БЛИСКУЧА

Виконай ритмічний супровід до чардашу. Обери інструмент.

Розучи чеську народну пісню-танець «Полька».

- Сяє в небі сонечко, сонечко,
золотее донечко, донечко.
Просить вітер хмарочку, хмарочку:
«Гей, станцюєм полечку, полечку!»

Приспів:

Тра-ля-ля-ля, тра-ля-ля-ля!
Гей, станцюєм полечку,
полечку! Полечку!

- Струни скрипки тонкі-тонкі,
звуки флейти дзвінкі-дзвінкі.
Грайте, труби, голосніш, голосніш,
танок буде веселіш, веселіш.

Приспів.

- Руки самі хлопають, хлопають,
ноги самі топають, топають.
Дружить танець з піснями, піснями,
гей, співайте всі з нами, всі з нами!

Приспів.

4. Мистецтво прибалтійських країн

В. Маковий. Рига

Подорожуючи прибалтійськими країнами, можна побачити міста, де збереглася стародавня архітектура: фортеці, храми, житлові будинки. Художники-графіки виконують архітектурні замальовки власноруч. Такий рисунок є унікальним, неповторним.

Щоб отримати велику кількість однакових зображень, застосовують техніку **гравюри**. Для цього художник спеціальними інструментами (різцями) вирізає на дошці з дерева або лінолеуму потрібний малюнок. Дошку покривають фарбою і на друкарському станку зображення з дошки переносять на папір.

● Порівняй рисунок і гравюру.

Графічний рисунок
Н. Міхальчук. Таллінн

Гравюра на лінолеумі
О. Іванов. Стара Рига

У гравюрі особливості форм будівель виявляються завдяки контрасту в їх силуетах білого та чорного кольорів.

- Проаналізуй форми й обриси старовинних будівель за силуетами.
- Яке із зображень міста Вільнюс є силуетом? Обґрунтуй свою думку.

О. Іванов. Стара Рига

Створи композицію «Силуети старого міста» (аплікація з використанням чорного або темного паперу).

У вільний час разом із близькими або друзями поекспериментуй, як створити нескладну гравюру в домашніх умовах (що використати як дошку, чим вирізати зображення).

Які емоції викликає у тебе художня творчість?

4. Мистецтво прибалтійських країн

Сьогодні музична стежка привела нас до Східної Європи — до Литви, Латвії та Естонії. Музична культура цих країн дуже своєрідна. У кожного народу є улюблені танці з національними ознаками.

Їх автентичність виявляється в мелодії, ритмі та рухах танцівників і танцівниць.

Клѳмпакоіс — старовинний литовський народний парний танець-пісня. Він виконується у дерев'яних чоботях — клѳмпес. Танцівники і танцівниці роблять вигляд, що сваряться та миряться.

Тульяк — естонський народний танець. Це танець-розповідь про кохання юнака та дівчини.

Клумпакоіс

Литовський народний танець «Клумпакоіс».
Естонський народний танець «Тульяк».

- Який характер танців? Чи схожі вони на музику слов'янських народів? Що виникло в уяві під час прослуховування? За другим слуханням виконай ритмічний супровід до танців.

Каннель — естонський народний струнний щипковий інструмент.

Виконай чеську народну пісню-танець «Полька» з рухами. Порівняй цей танець із литовським народним танцем «Клумпакоіс».

М/ф «Колискові світу. Латвійська».

- Для чого і коли співають цю пісню? З якою динамікою її співають і чому?

Який український інструмент тобі нагадує естонський струнний інструмент каннель? Обери.

Кобза

Бандура

Цимбали

Колісна ліра

5. Сонячна Італія

Фонтан Треві
(м. Рим, Італія)

Справжньою окрасою сонячної Італії є фонтани. У давнину їх будували на подвір'ях садиб заможних мешканців. Фонтани на міських майданах слугували джерелом питної води, а також прохолоди у спеку. Інколи їх поєднували з водяними годинниками, прикрашали фігурками, які рухалися під дією потоків води.

Струмені фонтанів легко б'ють угору або ритмічно стікають униз. Проте насправді фонтан — це складна інженерна споруда. Конструкція, якою протікає вода, зазвичай схована у скульптурній композиції або в оригінальній декоративній формі.

- Розглянь відомі фонтани Рима — столиці Італії. Зверни увагу, як органічно їх поєднано з архітектурою. Який із фонтанів тебе найбільше вразив?

Фонтан Наяд (м. Рим, Італія)

Розглянь світлини. Знайди на них приклади ритмічного розташування фонтанів.

Фонтани вілли д'Есте (м. Тіволі, Італія)

Нині фонтани стали архітектурною прикрасою міст. Їх декорують сучасними матеріалами, збагачують скульптурами, супроводжують музикою, оформлюють світлом. Найкрасивіші фонтани стають пам'ятками і візитними картками міст або навіть країн.

Створи композицію «Веселий фонтан» (графічні матеріали на вибір). Зобрази фонтан головним у центрі композиції, а навколо розмісти другорядне: парк або будинки міста чи села.

Проведи дослідження про міста України, відомі своїми старовинними парками з фонтанами та сучасними музичними і світловими фонтанами.

Фонтан на площі Святого Петра (м. Рим, Італія)

5. Сонячна Італія

А. Ромако. Мандаліна

Наша музична подорож триває. Ось перед нами виник чарівний сонячний італійський пейзаж. Італія вважається колыскою музичного мистецтва. Композитори всього світу захоплюються італійською музикою. Окрім того, Італія відома майстрами з виготовлення скрипок: Аматі, Гварнері та Страдіварі. Їхні шедеври мають особливе звучання, що нагадує дзвінки жіночі голоси.

Тарантела — італійський народний танець. Його назва пов'язана з місцем виникнення — містом Таранто. Виконують тарантелу під супровід гітари, тамбурина (бубна) і кастаньєт.

У Венеції народилася пісня, яку назвали **баркаролою**. Італійське слово «*barka*» означає «човен». Від нього і походить назва *баркарола*, тобто пісня човняра.

Ф. дель Кампо. Венеція. Палац Дожей

М. Лисенко. Баркарола.
Італійський народний танець «Тарантела».

- Який характер творів? Який настрій пробуджує музика? На що схожа музика баркароли? Що нагадує її ритм? Чи можна віднести цей твір до танцю?

Об'єднайтеся в групи. За другим слуханням тарантели перша група виконує ритмічний супровід до танцю на клавесах, бубні, кастаньєтах, а друга — пластичні рухи руками (клацання, плескання тощо).

Розучи пісню «Сім нот» (музика А. Мигай, вірші Н. Кулик).

Допоможи королю Ритму обрати слова-характеристики творів, які слухали на уроці. Зроби відповідні записи в зошиті, які допоможуть тобі виконати проєкт «Музика народів світу».

СВІТЛА
РИТМІЧНА

ВЕСЕЛА
ПОМІРНА

ЗАМРІЯНА
ЯСКРАВА

НІЖНА
ШВИДКА

ТАРАНТЕЛА

БАРКАРОЛА

Створи кастаньєти з підручних засобів (каштани, горіхова шкаралупа, коробочки, пластикові або металеві кришечки).

- 1 Наклей на дві сірникові коробочки шкаралупки від горіхів або кришечки від пластикових пляшок.
- 2 Одягни коробочки на пальці (як на фото), стукай ними одна об одну так, щоб утворився ритм.

6. Дивовижна Іспанія

Дах будиночка
адміністрації парку

Сьогодні мистецька стежинка привела нас до мальовничого куточка Іспанії — парку Гуель, що розташований у місті Барселона. Це дивовижне за своєю красою місце створене за проєктом архітектора Антоніо Гауді.

Алеї, павільйони, скульптури, лави парку справляють враження гармонії зі світом природи, дивують пластичними формами і кольорами. І це не дивно, адже саме з природи митець черпав натхнення. Він першим переніс об'ємні природні форми і рослинні мотиви на архітектуру та увічнив їх у камені та металі. Його будинки стали пам'ятками архітектури та музеями.

Фільм про парк Гуель (м. Барселона, Іспанія).

- Розглянь світлини парку Гуель. Який декор використав митець для оздоблення споруд і лав парку?

Саламандра
на парадних сходах

Лави, вигнуті у формі
морського змія

Звертаючись до світу природи в пошуках нових ідей, архітектори знаходять цікаві конструкції та оригінальні форми майбутніх споруд.

● Які, на твою думку, природні форми запозичили митці, створюючи ці будинки?

● Розглянь, як архітектор аналізував форму мушлі, перш ніж намалювати **ескіз** (попередній начерк) будинку.

Створи ескіз будинку за мотивами природних форм (матеріали на вибір).

У вільний час пофантазуй, які прикраси або статуєтки можна зробити з природних матеріалів: мушель, морських камінців, гілочок дерев.

6. Дивовижна Іспанія

Продовжимо нашу подорож сонячною Іспанією. Колорит і пейзажі Іспанії, стихія іспанських пісень і танців, яскравих і запальних, завжди привертають увагу слухачів. На створення музики іспанських композиторів надихає її чудова природа, звичаї та фольклор. Ісаак Альбеніс створив музичний твір «Іспанська сюїта». Пригадай, що таке *сюїта*. Ця *сюїта* містить вісім п'єс, які присвячені різним містам або регіонам Іспанії. Один із них — Севілья — місто на півдні Іспанії.

Популярним музичним інструментом в Іспанії є гітара. Звучання гітари можна почути не лише в концертних залах, а й просто неба на вулиці.

● Поміркуй, чому цей інструмент отримав таку популярність. Пригадай, назва якого іспанського музичного інструмента перекладається, як «половинки каштана».

Парк Гуель

І. Альбеніс. Іспанська сюїта «Севілья».
М. де Фалья. «Іспанський танець» (з опери
«Життя коротке») (у виконанні на гітарі).

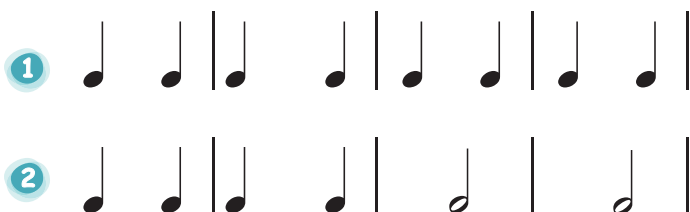

- Назви характерні особливості музичних творів.

ШВИДКИЙ ТЕМП
ЧІТКИЙ РИТМ
ПЛАВНА МЕЛОДІЯ

ПОВІЛЬНИЙ ТЕМП
СТРИБКОПОДІБНА МЕЛОДІЯ
ФОРТЕ ПІАНО

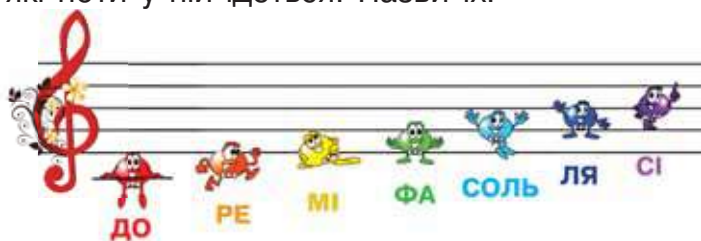
- Виконай на кастаньєтах, які ти зробив/зробила вдома, ритмічні композиції. Поміркуй, який музичний розмір у цих фрагментах.

- Спробуй створювати голосом різні музичні інтонації (жартівливі, сумні, танцювальні, здивовані тощо). Імпровізуй: співаючи знайомі пісні, змінюй інтонації.

Виконай пісню «Сім нот» у відповідному настрої. Пригадай, про які ноти у ній ідеться. Назви їх.

Пригадаймо тривалості нот. Іноді біля ноти можна побачити крапку. Це означає, що її тривалість подовжується на половину.

7. Чарівна Франція

В. Ван Гог.
Бульвар Кліше

Кожен, хто потрапляє до Франції, мріє побувати у її столиці — Парижі. Чарівниця Гармонія також поспішає у Париж. І не тому, що його вважають законодавцем моди. Париж відомий як один зі світових центрів культури і мистецтва. Визначні митці увічнили Париж на своїх полотнах. Улюблена тема живописців — бульвари міста.

Бульвар — широка вулиця з насадженнями з обох боків або алея з дерев посередині широкої вулиці, зазвичай обладнана лавками для відпочинку.

- Розглянь бульвари Парижа. Поміркуй, як художникам вдалося зобразити вулиці, що тягнуться вдалечінь.

К. Піссаро. Бульвар Монмартр навесні

Поміркуй, які кольори і відтінки утворили гармонію кольорів на кожному з пейзажів. Порівняй картини за колоритом.

П.-О. Ренуар.
Великий бульвар

К. Мане.
Бульвар Капуцинок

Щоб намалювати вулицю, художники застосовують **лінійну перспективу**: з віддаленням до горизонту звужують ширину дороги, зменшують видимі розміри будинків, а також **повітряну перспективу**: нечітко та у холодних відтінках кольорів зображають далечінь.

- Розглянь міські пейзажі. Наведи приклади використання лінійної і повітряної перспективи на картинах.

О. Болотов. Київ.
Бульвар Шевченка

В. Ліло. Одеса.
Приморський бульвар

Створи композицію «Центральна вулиця мого міста (села)» або «На бульварі» (акварель). Застосуй лінійну і повітряну перспективу.

Обговоріть з однокласниками й однокласницями, як можна покращити вигляд вулиць вашого міста чи села. Що для цього можуть зробити діти?

7. Чарівна Франція

Французький композитор Моріс Равель створив оперу-балет «Дитя і чари» про неслухняного хлопчика. Композитор втілює у музиці бачення і фантазії дитини, які змінюють предмети навколишнього світу.

● Прослухай музичні фрагменти. Поміркуй, як композитор об'єднав жанр опери і балету.

...Хлопчик не хоче виконувати домашнє завдання, за що його карає мати. Розсердившись, він розкидає предмети у своїй кімнаті, розбиває чайник і чашку, ранив білку, тягне кота за хвіст, рве книги, кочергою роздирає шпалери і розкидає вугілля в каміні. Насолодившись виробленим спустошенням, він падає в крісло, але... тепер бунтують речі: вони оживають і загрожують хлопчикові...

Протягом опери хлопчик змінює ставлення до навколишнього світу, усвідомлюючи наслідки своїх вчинків. Завершується опера загальним хором звірів, які пробачили хлопчиків.

М. Равель. Опера-балет «Дитя і чари» (фрагменти на вибір).

- Поміркуй, що незвичного ти побачив/побачила в опері-балеті. Чому композитор об'єднав два жанри в один? Знайди ознаки опери і ознаки балету. Чи правильно вчиняв хлопчик? Як музика допомагає передати характер героя? Якими динамічними відтінками композитор передає роздратування предметів, що ожили? Створи ланцюжок динамічних відтінків.

р

ф

м

р

м

ф

Розучи пісню «Ухтимко» (музика О. Злотника, вірші О. Вратарьова).

Визнач характерні ознаки опери і балету. Умовно розташуй їх у скриньки.

ОПЕРА

МУЗИКА

ТАНЕЦЬ

СПІВ

ДЕКЛАМАЦІЯ

КОСТЮМИ

ДЕКОРАЦІЇ

БАЛЕТ

8. Театр і музика в Австрії

Поспішаймо до Австрії! На нас чекає цікава подія у місті Зальцбурзі: знайомство з Театром маріонеток.

У Театрі маріонеток лялька виступає на сцені як справжній актор серед декорацій і під музичний супровід. Освітлення також дуже важливе для спектаклю. Колір, яскравість, напрямки освітлення посилюють враження від подій на сцені.

Артисти-ляльководи зазвичай керують ляльками за ширмою-декорацією, а інколи — на очах у глядачів. Тоді вони вдягаються у театральні костюми і наносять відповідний грим. Ляльки-маріонетки «оживають» за допомогою ниток, за які смикають ляльководи. Ляльки не просто рухаються, а ще й виконують танці. Тут акторам потрібен не тільки технічний досвід, але й емоційний зв'язок зі своїми персонажами.

- Які враження справляють на тебе декорації і образи лялькових персонажів, створених художниками для вистав «Сон літньої ночі» та «Чарівна флейта» в Театрі маріонеток Зальцбурга?

Переглянь фрагмент із вистави «Чарівна флейта» на сцені Театру маріонеток м. Зальцбурга.

У Зальцбурзі розташований унікальний Музей маріонеток, який є частиною Театру маріонеток. Першими постановками театру були лялькові версії опер Моцарта.

Переглянь фрагмент із вистави «Звуки музики» на сцені Театру маріонеток м. Зальцбурга.

Виготов ляльку-маріонетку — казкового персонажа (картон, кольоровий папір, підручні матеріали, нитки).

Придумайте виставу і покажіть її молодшим дітям. Використайте виготовлених ляльок-маріонеток.

8. Театр і музика в Австрії

Л. Кармонтель.
Леопольд Моцарт
музикує з дітьми

Визначний композитор Вольфганг Амадей Моцарт народився в Зальцбурзі. Батько Вольфганга був композитором і придворним скрипалем. Саме завдяки йому хлопчик із трьох років почав грати на клавесині, а з п'яти — писати музику.

Коли Моцарту виповнилося шість років, батько повіз його разом із сестрою на гастролі. Вони тривали впродовж десяти років і принесли Вольфгангу славу неперевершеного

віртуоза та імпровізатора. Багато творів Моцарта стали шедеврами світової музики. З-поміж них — симфонії, сонати, опери, зокрема остання — «Чарівна флейта».

В.-А. Моцарт. Соната № 11, третя частина — «Турецький марш» (рондо).

- Охарактеризуй музику рондо. Яка частина повторюється і як часто? Скільки в рондо епізодів? Звучання якого інструмента нагадує головна тема твору?

Головна тема рондо (**рефрен**) повторюється не менше трьох разів. І між цими повтореннями щоразу звучить інша — контрастна музика, яка називається **епізод**.

Рондо (від італ. «рух по колу») — музична форма, у якій відбувається чергування головної теми і контрастних епізодів.

РЕФРЕН

ЕПІЗОД 1

РЕФРЕН

ЕПІЗОД 2

РЕФРЕН

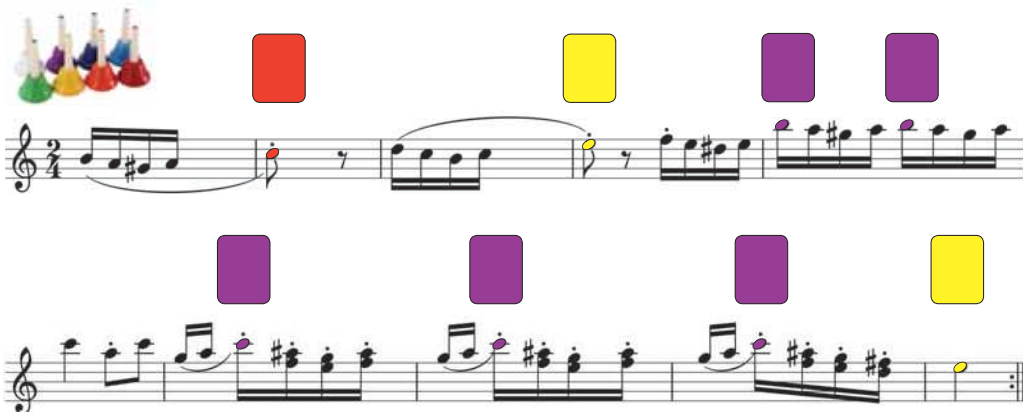

М/ф «Чарівна флейта» (В.-А. Моцарт. Турецький марш).

Виконай пісню «Ухтимко» у відповідному настрої.

- Виконайте на дзвіночках в ансамблі з учителем чи учителькою рефрен «Турецького маршу».

- Знайди у музичному фрагменті ноти, біля яких розташовано знаки альтерації. Пригадай, як вони називаються.

Об'єднайтеся у групи. Виконайте завдання на вибір.

- Пригадайте пісні, які ви вивчали. Створіть із них мініконцерт у формі рондо. Придумайте йому назву. Презентуйте свій мініконцерт однокласникам та однокласницям.

2

Пригадайте українську народну пісню-гру «Ходить гарбуз по городу». Поміркуйте, як її можна виконати у формі рондо. Презентуйте пісню у ролях у формі рондо.

3

Придумайте і намалюйте форму «Смачного рондо» (з ягід, фруктів тощо). Підберіть музику для рефрену та епізодів.

9. Східний театр

Щоб ознайомитися ще з одним незвичайним театром, — помандруймо на схід, у далеку Японію. Здавна тут полюбують театр тіней.

У театрі тіней для сцени використовують конструкцію з балок — раму, яку обтягують світлим полотном. Плaskі маріонетки традиційно виготовляють із тонкої шкіри, паперу або картону. Актори за сценою керують фігурками за допомогою тонких бамбукових, дерев'яних або металевих паличок. Маріонеток притуляють до екрана ззаду, спрямовують на них світло, і тоді вони стають видимі — відкидають тіні на біле полотно сцени. Актори, які керують ляльками, співають і танцюють, а буває, що одягають чорний одяг і грають разом із ляльками.

- Розглянь силуети тіней. Що, на твою думку, важливо для створення образу певного персонажа-ляльки у театрі тіней?

Поглянь, яку чудову подружку я собі знайшла! Це кокеші — традиційна японська лялька.

Мистецтво виготовлення ляльок кокеші розвивалося в Японії з найдавніших часів. Їх виготовляють із дерева і розписують візерунками за рослинними мотивами. У розписах переважають червоні, чорні та жовті кольори. Традиційні народні ляльки мали циліндричний тулуб, у сучасних — різна форма корпусу, голови, рис обличчя. Зазвичай ляльки кокеші — дівчатка, проте бувають і зображення хлопчиків. Щороку в Японії відбуваються фестивалі та національний конкурс ляльок-кокеші.

- Зверни увагу, якими простими засобами передано настрій ляльок: малюнком очей, рота, їх розміром, взаємним розташуванням.

Виліпи традиційну японську ляльку кокеші у тому образі, який тобі до вподоби (пластилін). Передай її настрій: веселий, задумливий, мрійливий тощо. Застосуй різні способи декорування: аплікацію із пластиліну іншого кольору, вирізування, нанесення фактури тощо.

Як ти гадаєш, навіщо дітям потрібні іграшки? Чи хочеш ти мати ще якусь іграшку? Чи варто давати дітям можливість самим завершувати зовнішній вигляд іграшки? Обговори це з друзями або рідними. Пофантазуй, як би лялька кокеші рухалась, якщо б стала героїнею пластилінового мультфільму.

9. Східний театр

Творчість китайського народу багата на оригінальні пісні й танці. Пригадай балет «Лускунчик», який написав композитор Петро Чайковський. Друга дія балету відбувається в Королівстві солодоців. На святі танцюють всі: шоколад, кава та чай, утворюючи веселий **дивертисмент**, тобто розваги.

Кожен танець має свою назву: арабський танець («Кава»), китайський танець («Чай»), іспанський танець («Шоколад») тощо. Китайський танець у «Лускунчику» звучить жваво і весело завдяки флейтам, піцикато (гра не смичком, а щипанням) струнних інструментів і низьким переливам фаготів. Таким способом композитор відтворив звучання китайських народних музичних інструментів.

П. Чайковський. Китайський танець «Чай» (із балету «Лускунчик»).

Який інструмент виконує мелодію? Який характер танцю? Що виникло в уяві під час прослуховування?

Японська анімація захоплює дітей усіх країн. **Кодомо** — жанр дитячої японської анімації, зазвичай позитивний і життєстверджуючий. В аніме музика має велике значення.

Музика з м/ф «Покемон» (фрагменти).

- Поміркуй, як музика допомагає передати події мультфільму.

К/ф «Зіроньки на землі» (музичні фрагменти). Музика Шанкар Махадеван, Лойя Мендонс, Ехсан Нурані, автор текстів Прасон Джоші.

Кадри з фільму «Зіроньки на землі» (реж. А. Хан)

- Поміркуй, як заняття мистецтвом допомогло хлопчикові змінити своє життя. Які характерні особливості індійського кіно? Які жанри об'єдналися?

Розучи пісню «Як з'явився чай?» (музика і вірші А. Бінцаровської).

Дізнайся характерні властивості чаю. Переглянь у мережі Інтернет особливості проведення чайної церемонії. Влаштуй удома для рідних чаювання за східними звичаями. Вибери музику для його супроводу.

10. Музичний театр у Великій Британії

Ілюстратор М. Таррант

Ти хочеш побувати в країні Чудес? Тоді відправимося до Великої Британії. Саме там творив Льюїс Кэрролл — автор усевітньо відомої книжки «Пригоди Аліси у Дивокраї». Незвичайні події казки, її фантастичні персонажі надихнули багатьох художників на створення ілюстрацій до неї.

Дивовижні пригоди Аліси зачаровують читачів казки вже впродовж 155 років. Інтерес до неї з боку митців — режисерів, музикантів, акторів — не вщухає. Пригоди Аліси знайшли своє відображення у кінофільмах, театральних виставах, зокрема в балеті.

Балет — вид сценічного мистецтва; вистава, зміст якої втілюється в музично-хореографічних образах.

- Помилуйся, яка граційна Аліса-балерина на пуантах.

Пуанти — жіночі балетні туфлі, невід'ємна частина жіночого танцю в класичному балеті.

- Порівняй образи Аліси на ілюстраціях і в балеті. У чому їх відмінності?

Ілюстратор М. Лібіко

Зобрази балерину, яка у своєму танці створює образ Аліси у країні Чудес (картон, різнокольоровий папір, різнофактурні матеріали на вибір).

На дозвіллі прочитай казку Льюїса Кэрролла «Пригоди Аліси в країні Чудес».

Пофантазуй і запропонуй комп'ютерну гру за мотивами казки про пригоди Аліси в країні Чудес.

Пригадай казки, за якими також створено мультфільми, вистави, балет.

10. Музичний театр у Великій Британії

Наша подорож триває. Сьогодні ми відвідаємо Королівський театр, де переглянемо балетну виставу композитора Джобі Талбота і хореографа Крістофера Уїлдона «Аліса в Країні Див». Як бачиш, пригоди Аліси захоплюють не лише дітей, а й дорослих. На сцені ця казка ніби оживає, і все, що уявляли, ми можемо побачити на власні очі.

- Переглянь фрагменти з балету. Порівняй свої враження від побаченого, почутого і прочитаного в книжці.

Дж. Талбот, Кр. Уїлдон. «Чаювання Божевільного Капелюшника», «Червона королева» (з балету «Аліса в Країні Див»).

- Як музика допомогла «оживити» персонажів казки? Якими музичними засобами композитор передав характери героїв та героїнь казки? Як музика передає їхній настрій? Рухи кого з персонажів видалися тобі незвичними? Поміркуй, які танці — сольні чи ансамблеві — ти побачив/побачила у цій виставі. Яке значення мали декорації? Які декорації тебе найбільше вразили? Чим?

Балетна пачка — жіночий балетний костюм, який складається з корсажа і пишної короткої багаточислової спідниці.

К/ф «Аліса в Країні Чудес» (фрагменти).

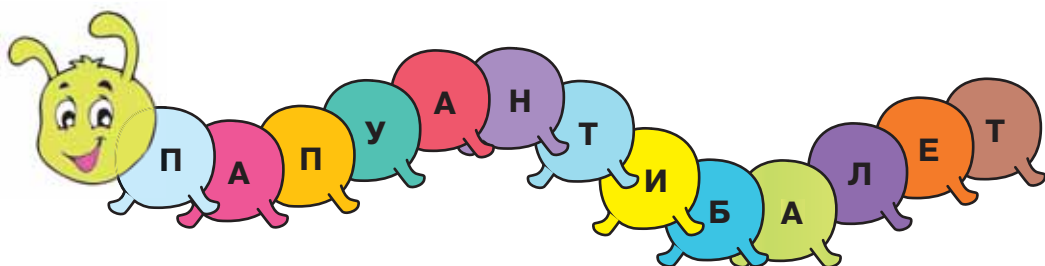
Постер до фільму «Аліса в Країні Чудес» (реж. Т. Бертон)

Виконай пісню «Як з'явився чай?».

Розшукай на гусені слова, пов'язані з балетом. Поясни їх значення.

Пограйте у гру «Рух гусені». Слідкуйте за рухом гусениці і співайте склад «гу», рухаючись угору і вниз разом із нею.

11. Музичний театр у Великій Британії

Знайомся, це Мері Поппінс, няня-чарівниця з однойменної книги Памели Треверс, яка наповнила повсякденне життя своїх вихованців яскравим світом казок. Адже вона могла літати і керувати речами одним поглядом, перетворювала мікстуру на сік, розмовляла з тваринами і вміла робити ще безліч див.

- *Що спільного у зображеннях Мері Поппінс на книжкових ілюстраціях? Які речі вона завжди має із собою?*

Мері Поппінс — персонаж, якого люблять і діти, і дорослі. Про неї створено кінофільми і мультфільми, поставлено театральні вистави, зокрема музичні спектаклі-мюзикли.

Ілюстратор В. Челак

Ілюстраторка Дж. Сарда

Мрзикл — це музично-сценічний твір, у якому переплітаються діалоги, пісні, музика, хореографія.

- Розглянь світлину з вистави «Мері Поппінс». Зверни увагу, як багато речей розташовано на сцені серед декорацій. Це театральний реквізит.

Реквізит — це предмети, які використовують актори на сцені під час вистави, а також будь-яка річ, що додає декораціям ознак певного часу і місця.

Придумай малюнок для театрального реквізиту — парасольки Мері Поппінс (чорний папір, гуаш або пастель, кольорові крейди, блискітки тощо).

Поясни однокласникам й однокласницям свій задум та ідею оформлення парасольки. Візьми участь в обговоренні робіт інших дітей.

Поміркуйте та обговоріть, який потрібен реквізит для сценки зі шкільного життя.

11. Музичний театр у Великій Британії

Мері Поппінс — незвичайна няня, яка вміє розмовляти мовою тварин і переноситься в чарівні світи. З нею завжди цікаво і весело! І сьогодні ми разом із нянею-чарівницею відвідаємо **МЮЗИКЛ**.

● Пригадай, у чому особливості мюзиклу.

Фільми-мюзикли «Мері Поппінс» та «Мері Поппінс повертається» об'єднують не лише «живу дію», виконання акторів-співаків, а й анімацію.

● Переглянь фрагменти з мюзиклів. Які види анімації ти помітив/помітила?

Кадр із фільму «Мері Поппінс повертається» (реж. Р. Маршалл)

Р. М. Шерман, Р. Б. Шерман. Мюзикл «Мері Поппінс» (фрагмент).

М. Шейман, С. Віттмен. Мюзикл «Мері Поппінс повертається» (фрагмент).

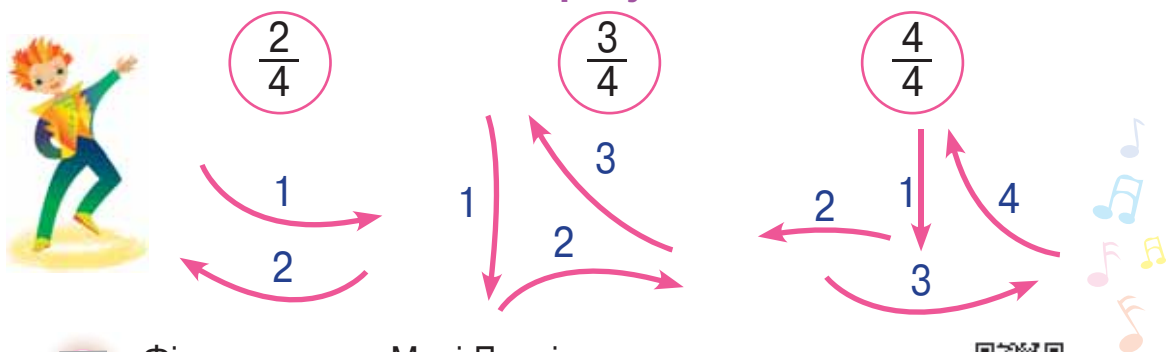
- Які інтонації в пісні Мері Поппінс? Як музика передає її характер? Які засоби виразності використовують композитор, хореограф, мультиплікатор? Вибери слова, які відображають настрій музики мюзиклів.

ГРАЙЛИВИЙ   РАДІСНИЙ   СУМНИЙ
 ЖАЛІСНИЙ   ТРИВОЖНИЙ   ВЕСЕЛИЙ
 СВЯТКОВИЙ   НІЖНИЙ   ЗАДУМЛИВИЙ

Розучи пісню «Фотограф, друзі, я» (музика і вірші А. Олейнікової).

Схеми диригування

Фільм-мюзикл «Мері Поппінс повертається» (реж. Р. Маршалл) (фрагмент).

Переглянь фрагмент зйомок мюзиклу з використанням **хромакею** (фоновий екран зеленого кольору). Для чого він використовується? За допомогою яких художніх та візуальних засобів ця сучасна технологія допомогла створити яскраві декорації і перенести глядачів у світ фантазії?

12. Мистецька палітра Німеччини

На початку XIX століття у Німеччині брати Якоб і Вільгельм Грімм, відомі збирачі усної народної творчості, опублікували збірку «Дитячі і сімейні казки». Ця книга одразу стала популярною. Тепер казки братів Грімм читають діти в усьому світі.

Ілюстратори *Е. Булатов, О. Васильєв*

- А які казки братів Грімм запам'яталися тобі? Чи допомогли тобі ілюстрації глибше зазирнути у світ літературних творів, уявити образи казкових персонажів?

А. ван Дейк. Вільгельм Оранський та його наречена Марія Стюарт

Зобразити в ілюстрації портрети казкових героїв непросто, але дуже цікаво. Адже художникові треба не тільки намалювати зовнішність (риси обличчя, поставу, одяг), але й створити певний образ (добрий чи злий, веселий чи сумний).

Часто художники зображають поруч головних героїв — принца і принцесу. У живописі такі портрети називають **подвійними**.

- Розглянь подвійний портрет. Проаналізуй пози, зачіски, одяг героїв. За якими ознаками можна визначити настрій персонажів?

Відповідно до задуму, художники малюють людину на портреті по-різному: обличчям до глядача або збоку (у профіль). Персонажів зображають по плечі, по пояс, на повний зріст тощо.

- Проаналізуй композиції: як на ілюстраціях розміщено персонажів відповідно до квадратного та прямокутного форматів. Які кольори переважають: яскраві чи тьмяні?

Ілюстраторка
Д. Гордєєва

Ілюстратор Ю. Кінуко

Ілюстратор
Дж. Пейшенс

Пофантазуй, якими ти бачиш образи головних героїв та героїнь казки братів Грімм, що тобі найбільше до вподоби («Попелюшка», «Спляча красуня», «Бременські музиканти», «Кіт у чоботях»). Намалюй подвійний портрет принца і принцеси за мотивами цієї казки (акварель).

Після обговорення виконаних робіт створіть спільну композицію «Королівський бал»: виріжте намальованих персонажів та наклейте на великий аркуш так, щоб дальні фігури трохи затулялися ближніми.

Пригадай улюблений літературний твір. Чи відповідають намальовані персонажі в книжці художнім образам, створеним твоєю уявою?

Обговори з друзями та подругами, якого казкового персонажа можна запропонувати на роль ведучого для телепередачі про тварин.

12. Мистецька палітра Німеччини

Сьогодні ми помандруємо до Німеччини — Батьківщини видатного композитора Йоганна Себастьяна Баха. І хоча жив він дуже давно, його музику слухають у всьому світі й сьогодні.

Бах народився в невеличкому німецькому місті Айзенах у сім'ї музиканта. Саме батько відкрив маленькому Йоганну чарівний світ музики. Від самого дитинства він грав на скрипці, клавесині, органі, співав у шкільному хорі. Коли Йоганн виріс, працював придворним музикантом, органістом і керівником хору в церкві. Його найулюбленішим музичним інструментом був орган.

Пам'ятник Йоганну Себастьяну Баху (м. Лейпциг, Німеччина)

- Переглянь відео гри на органі. Поміркуй, який інструмент він нагадує. У чому його особливість?

Й.-С. Бах. Токата ре мінор (у виконанні на органі, на скрипці).

- Що незвичного в музиці? Що тебе вразило у прослуханому творі? На якому інструменті найбільше сподобалося виконання цього твору? Чому?

Орган — духовий клавішний музичний інструмент, який з'явився в Європі у XII столітті. Органіст грає на мануалі — клавіатурі для рук, а також використовує педалі для ніг. Звук з органа надходить із багатьох труб.

М/ф «Фантазія» (Й.-С. Бах. Токата ре мінор).

Виконай пісню «Фотограф, друзі, я».

Виконай супровід до приспіву пісні на бумвокерсах. Використовуй трубки відповідного кольору і звучання.

ДО

СОЛЬ

Запиши власні враження від прослуханої музики до проєкту «Музика народів світу». Добери ілюстрації.

13. Мандрівка на Кавказ

Н. Магомедов.
Глечик

Помандруймо на Кавказ! Там ми побачимо чудові вироби з металу. Це посуд, декоративні панно, ювелірні прикраси, виготовлені з латуні, міді, алюмінію, сталі, а також із золота та срібла.

У процесі карбування на пластині металу або на круглій формі майстри вибивають певний рельєф. Для цього застосовують спеціальні інструменти, які мають наконечники різної форми.

Художня обробка металу — **карбування** — один із видів декоративно-прикладного мистецтва. Так іноді називають і сам виріб.

- Проаналізуй, як митець передав у карбуванні рухи птахів. Зверни увагу на форму крил, хвоста, способи зображення пір'я, фактуру поверхні. Які емоції викликають у тебе ці твори?

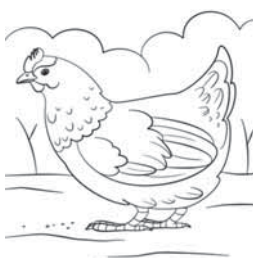
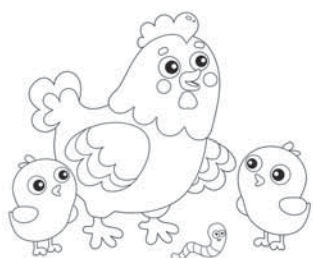

Г. Дадян. Птах

- Розглянь приклади карбувань. Які вироби тебе зацікавили? Чим саме?

Створи образи пташок у рельєфній композиції «Веселе курча» або «Курка з курчатками» (фольга, підручні матеріали для продавлювання фольги). Спочатку на аркуші такого ж розміру, як фольга, намалюй пташок. Приклади аркуш до фольги і по контуру передави малюнок. Далі продовжуй створювати рельєф, застосовуй різні фактури для зображення пір'ячка, крилець пташок, а також трави, квіточок тощо.

Чим зацікавила тебе техніка карбування? Які вироби з карбування ти запропонуєш роздивитися своєму другові / своїй подрузі?

За бажанням створи новорічну вітальну листівку-карбування з фольги. Поміркуй, як можна застосувати рельєфи з фольги для святкового оздоблення класу.

13. Мандрівка на Кавказ

Народна музика Грузії має давню історію. Пісенна творчість грузинів переважно лірична, адже в ній оспівується саме життя. Грузинські мелодії надзвичайно гарні, а ритми пісень завжди запрошують до танців!

Лезгинка — стародавній швидкий кавказький народний танець, головною особливістю якого є те, що його здебільшого виконують чоловік і жінка

у парі. Рухи чоловіка нагадують політ гірського орла — чіткі, виражені; то стрімкі, то сповільнені. Жінку, у свою чергу, можна порівняти з лебедицею: рухи танцівниці плавні, граційні, не позбавлені величавості й ніжності.

Інша гірська країна — Вірменія — славиться відомими композиторами, зокрема неперевершеним Арамом Хачатуряном. Його музика привертає увагу тим, що в ній передається темперамент, життєрадісність вірменського народу. У більшості творів композитора можна почути народні мелодії.

Грузинський народний танець «Лезгинка».
А. Хачатурян. Танець із шаблями (з балету «Гаяне»).

● Як змінюється мелодія? Які рухи можна уявити? Який характер танцю? Як у музиці передається характер грузинського народу?

Тар — струнний щипковий інструмент. «Тар» у перекладі з перської мови — однієї з найдавніших у світі — означає «струна», «нитка».

Розучи пісню «Курчатка» (музика Г. Гусейнлі, вірші Т. Муталібова).

1. Ціп, ціп, мої курчатка,
ціп, ціп, ціп, мої малятка,
ви пухнастенькі клубочки,
ви майбутні мої квочки.
Тут в траві густій
привільно
погуляти можна вільно,
ой мої ви курчатка,
ой мої ви малятка,
ви пухнастенькі клубочки!

2. Ціп, ціп, мої курчатка,
ціп, ціп, ціп, мої малятка,
ви пухнастенькі клубочки,
ви майбутні мої квочки.
Ой підходьте ви напитись,
дам зерна вам і водиці,
ой мої ви курчатка,
ой мої ви малятка,
ви пухнастенькі клубочки!

Вибери слова, які характеризують лезгинку.

ШВИДКИЙ

БУРХЛИВИЙ

МЕЛОДІЙНИЙ

ПОВІЛЬНИЙ

СТРИБКОПОДІБНИЙ

ПЛАВНИЙ

Оберіть диригента/диригентку та соліста/солістку. Вигадайте інсценування пісні і розіграйте його. Запишіть власні враження від прослуханої музики до проекту «Музика народів світу». Доберіть ілюстрації.

14. Казкова Норвегія

Сьогодні нашим екскурсоводом у мистецькій подорожі казковою Норвегією буде троль Харпер — талановита художниця з мультфільму «Тролі». Харпер запропонувала ознайомитися із суворою таємничою природою країни за допомогою мистецтва художньої фотографії.

Щоб зробити художню фотографію, митець добирає такий кут зору, з якого

краєвид виглядає найвиразніше. Щоб передати настрій природи, фотограф ураховує сонячне освітлення, погодні умови.

- *Які емоції викликають у тебе гірські краєвиди Норвегії? Чому? Чи впливають на твій настрій світлі й темні кольори природи?*

За скандинавськими міфами і легендами, саме у горах живуть тролі — чаклуни та чаклунки, відомі своїм сварливим характером.

- Розглянь світлини із зимовими краєвидами. Проаналізуй чіткість зображення на передньому і дальньому планах. Чи загороджуються дальні дерева тими, які розташовано ближче? Як змінилися кольори залежно від сонячного світла? На якій із світлин можна спостерігати лінійну перспективу?

Намалюй північний пейзаж, передай простір за допомогою лінійної і повітряної перспективи. Орієнтовні теми: «Засніжений ліс», «Гірський краєвид», «Зимова річка» (акварель, гуаш). Придумай образ казкового троля, намалюй його маленьке зображення, виріж і приклей у затишному місці своєї композиції.

У вільний час фотографуйте різноманітні пейзажі рідного краю. За можливості роздрукуйте кращі світлини та влаштуйте у школі виставку фотопейзажів.

За бажанням придумай і запиши коротку історію про троля, який вирішив подорожувати, щоб побачити красу світу. Поцікався думкою товаришів щодо свого твору.

14. Казкова Норвегія

Сьогодні продовжимо подорож до країни казок і легенд, суворої і красивої природи, полярного саява, яке палахкотить у небі всіма кольорами веселки — країну Норвегію. Дуже давно люди вірили, що тут — у дрімучих лісах — живуть магичні істоти: тролі та ельфи, злі чаклуни та добрі Мумі-тролі. Вважали, що зустріч із ними може змінити долю людини. Норвезький композитор Едвард Гріг у своїй музиці відобразив національний характер норвезького народу, його фольклор і побут.

Послухай музику Едварда Гріга до п'єси Генріка Ібсена «Пер Гюнт». Пер Гюнт — це сільський хлопець, який відправився у мандри в пошуках щастя. Подорожуючи, він зустрічається з фантастичними істотами — гномами, трелями, кобольдами, лісовиками, відвідує печеру гірського короля. Мандруючи пустелями, Пер Гюнт опиняється серед її жителів — арабів. Східна красуня Анітра розважає його танцями. Довгих сорок років на нього вдома чекає наречена Сольвейг. Її глибокий сум композитор передав у «Пісні Сольвейг».

І. Рьоднінген. Тролі

Е. Гріг. «У печері гірського короля», «Танець Анітри», «Пісня Сольвейг» (із п'єси «Пер Гюнт»).

Який характер танцю? Які музичні інструменти звучать? Які інструменти виконують мелодію, а які — акомпанемент? Як змінювалася музика? Які відчуття викликає «Пісня Сольвейг»? Як ти вважаєш, чому композитор створив саме такий образ дівчини? Чи завжди настрій у творі однаковий? Мелодія то підіймається вгору, то поступово спадає. Але загалом вона не змінюється, провідний мотив залишається тим самим. Як ти думаєш чому? Скільки частин у цих творах?

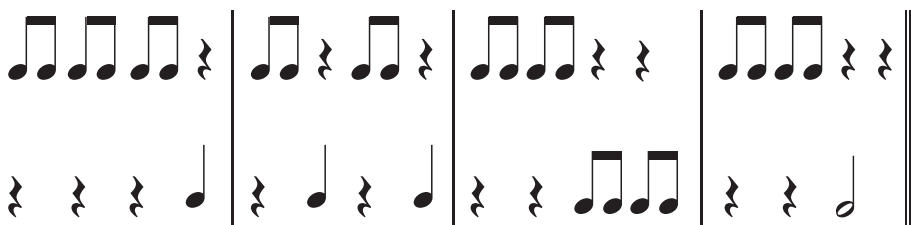
Музика Е. Гріга, хореографія В. Писарева. Балет «Пер Гюнт» (фрагмент).

Розучи «Пісню про гномика» (музика і вірші Н. Май).

Створіть у групах супровід до музичного фрагмента «У печері гірського короля». Визначте музичний розмір.

Поміркуй, яку музику можна обрати для зображення троля. Поясни свою думку.

15. Веселе Різдво в Україні

Як добре після довгих мандрів повернутися до рідного краю, та ще й напередодні свята Різдва! Уже колядники почали готуватися до Святого вечора: виготовили маски Кози, Ведмедика. А де ж Різдвяна зірка? Нумо зробимо найкращу зірку серед колядницьких гуртів!

Т. Барінова. Коляда

- Поглянь, як весело святкують Різдво діти і дорослі, зображені на картині. На яких музичних інструментах вони грають?

А. Вишневська. Щедрик

- Як впливають на враження від картини контрастні яскраві кольори, у яких вона створена? Зверни увагу на те, як прикрашені зірки колядників та колядниць. Скільки кутів вони мають?

- Розглянь декор різдвяних зірок. Які орнаменти на них зображено: рослинні чи геометричні? Поміркуй чому.

О. Селищева. Ніч перед Різдвом (фрагмент)

Об'єднайтеся у групи колядників та колядниць для театралізованого святкування Різдва у школі. Виготовте Різдвяну зірку (картон, кольоровий папір, матеріали на вибір).

Які народні традиції святкування Різдва поширені у твоєму краї? Наведи приклади предметів побуту, які прикрашено орнаментальними композиціями у крузі.

15. Веселе Різдво в Україні

Ю. Мацик.
Коляда у Карпатах

Напередодні Нового року в Україні співають пісні зі щедрими побажаннями здоров'я, щастя, добробуту. Такі пісні називаються **щедрівками**. Виконують їх у супроводі музичних інструментів, із танцями, пантомімою, обрядовими іграми з масками. Щедрівки співали окремо господареві, господині, хлопцеві, дівчині, усій родині. Були щедрівки дитячі, жартівливі, пародійні. Щедрували також групами: «Меланка», «Василь» та «Ряжені».

До календарно-обрядових пісень зимового циклу належать і **колядки**. Звичай колядування має свою давню історію. Колядки пов'язані з днем зимового сонцестояння, яке наші предки називали святом Коляди. Його святкували 25 грудня. Вважалося, що тоді Сонце з'їдає змій Коротун. Щойно на небі з'являлася перша зірка, колядники заходили на подвір'я, кликали господаря і співали для його родини величальних пісень про сонце, місяць, зорі. Ці пісні й стали називати колядами, або колядками.

Музичний фільм «Різдвяна казка 2» (фрагменти).

- Визнач характерні особливості колядок і щедрівок. Що оспівується у піснях?

Тему українського Різдва та його традицій у своїй творчості розкривають чимало митців та мисткинь.

● Переглянь картину Вікторії Проців. Яку мить свята вона передає?

Розучи щедрівку «Ой сивая та й зозуленька».

Усі сади та й облітала.
А в одному та й не бувала.
А в тім саду три тереми.
Що в першому — ясен місяць.
А в другому — красне сонце.
А в третьому — дрібні зірки.
Ясен місяць — сам господар.
Красне сонце — господиня.
Дрібні зірки — то їх дітки.

Вигадай сучасну щедрівку та виконай її близьким, друзям та подругам.

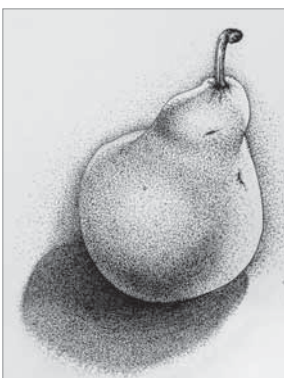
Перевір свої досягнення

- 1 На якому з виробів декоративно-прикладного мистецтва зображено Дерево життя?

- 2 На якому з малюнків світлотінь передано за допомогою штрихування?

- 3 Знайди серед зображень силует.

4 На якій ілюстрації — світлина з балету?

5 Визнач подвійний портрет.

6 Знайди серед художніх творів карбування.

Перевір свої досягнення

1 Установи відповідність.

ЧАРДАШ

ПОЛЬКА

МАЗУРКА

2 Визнач будову творів.

● Чардаш ● В.-А. Моцарт. Турецький марш ● Мазурка

рондо —

варіаційна —

3 Відгадай за описом назви музичних творів. Скористайся підказками-ілюстраціями. Назви їх авторів.

- 1 Урочиста пісня, один із державних символів будь-якої країни.
- 2 Найвідоміший білоруський народний танець, який прославляє картоплю.
- 3 Відомий веселий угорський танець, який складається з двох частин.
- 4 Старовинний литовський народний парний танець-пісня, який виконують у дерев'яних чоботях.
- 5 Опера-балет про неслухняного хлопчика, яку написав французький композитор.

4 За початковою фразою пригадай назви пісень. Заспівай їх.

У нашому будинку
всі звать мене Ухтимко...

Я — фотограф, я — фотограф,
чудовий світ вам покажу.

Ціп, ціп, мої курчатка,
ціп, ціп, ціп, мої малятка...

У лісі-лісі темному,
де сонечка немає,
де птахи перелітнії
дзвіночками дзвенять...

5 Презентуй проєкт «Музика народів світу».

16. Зимові фантазії

Е. Васючинська.
Снігова королева

Зима — справжня чарівниця! Сніг укрит білою іскристою ковдрою міста і села. Будинки мають вигляд, як у казці «Снігова королева».

Щоб передати чарівну зимову атмосферу, художники та художниці намалювали ілюстрації, на яких зобразили казкове місто, заметене віхолою.

А чи можна розмістити величезне місто, з усіма його вулицями, будинками, на столі? Це вміють робити архітектори. Вони виготовляють макети будинків і розміщують їх уздовж заздалегідь накреслених зменшених вулиць, площ.

К. Жерар. Будиночки з пряників

Макет — зразок будинку (або предмета, виробу), виготовлений у зменшеному розмірі.

У тебе є чудова нагода відчути себе архітектором/архітекторкою і разом з однокласниками та однокласницями побудувати макет казкового міста Кая та Герди.

Для цього кожному достатньо зробити по одному будиночку з підручних матеріалів (картонних коробок різних форм і розмірів); розфарбувати макет будиночка (гуаш) та покрити його «снігом» (набризкати білила, приклеїти на дах шматочки ватних дисків тощо).

Треба, щоб двері в усіх будиночках були однакового розміру, тобто для людей приблизно одного зросту.

Намалюйте на великому аркуші паперу розташування площ, вулиць та приклейте уздовж них готові будиночки.

У вільний час поспостерігай на своїй вулиці: як розташовано будинки один відносно одного; як виглядають у кожному з них двері, вікна, балкони; який є декор.

За бажанням виготов новорічну прикрасу — «засніжений» казковий будиночок.

16. Зимові фантазії

...Жив колись злий троль. Одного разу він змайстрував чарівне дзеркало. У ньому все хороше й добре зменшувалося, а погане — примножувалося. Учні троля випадково розбили дзеркало. Воно розлетілося на багато частинок. Якщо навіть найменша частинка цього дзеркала потрапляла людині в око, тоді людина починала бачити все тільки погане. А якщо у серце — то воно перетворювалось на шматок льоду.

Напевно, ти здогадуєшся, про яку казку йдеться. Популярна казка «Снігова королева» Г.-К. Андерсена отримала своє втілення в балеті українського композитора Олександра Шимка.

Завітаймо до глядацької зали...

О. Шимко. «Троль», «Кай і Герда», «Снігова королева» (з балету «Снігова королева»).

- Якими музичними засобами композитор передав характери головних героїв та героїнь? Якими ти їх уявляєш? Розкажи про свої враження від почутої музики. Які настрої та почуття вона передає? Вибери слова, які характеризують музику персонажів балету.

РАДІСНА МРІЙЛИВА ТАЄМНИЧА КУМЕДНА НІЖНА
СТРІМКА СУМНА СВЯТКОВА РІШУЧА ЕНЕРГІЙНА
СПОКІЙНА МУЖНЯ ВЕСЕЛА ЛЕГКА

Кордебалет — група танцівників/танцівниць.

Розучи пісню «Диво-місто Навпаки» (музика Ю. Шевченка, вірші Ф. Млинченка).

1. Диво-місто Навпаки
знають тільки малюки.
Місто це, де все — не так,
кожен тут якийсь диwak.

В диво-місті Навпаки
кукурікають шпаки,
кури плавають у морі,
вдень блищать у небі зорі.

2. В диво-місті Навпаки
не протягнуть вам руки,
а вітаються ногами,
ходять вниз-бо головами.

В диво-місті Навпаки
діток слухають батьки.
Хай-но зроблять хибний крок —
тата й маму — у куток.

Приспів:

В диво-місті Навпаки
йдуть назад твої роки,
і чим довше ти живеш,
все молодшим ти стаєш.

В диво-місті Навпаки
тата й мама — малюки.
Тато й мама — малюки
в диво-місті Навпаки.

Виконайте на мінічайм-барах відому щедрівку.

ЛЯ

СІ

ДО

Згадайте, що вам відомо про цю щедрівку. Розкажіть.

17. У сніговому королівстві

Театральне мистецтво — дивовижне! Споглядаючи спектакль, ми наче опиняємося у вирі його подій, відчуваємо різні емоції. Цьому сприяє не тільки гра акторів, їхній спів або танець, а також грим і костюми.

Як тільки відкривається завіса, ми відразу бачимо декорації до вистави і вже налаштовуємося на її атмосферу.

- Розглянь старовинні макети декорацій. Поміркуй і скажи, як на сцені можна передати плановість простору.

- Нумо допоможемо художникові-декоратору створити макет декорації до фінальної частини балету «Снігова королева», а саме — «У палаці Снігової королеви».

- Зверни увагу, як зображено палац Снігової королеви на ілюстраціях до казки. Які в них переважають кольори і чому?

Виготов макет декорації «У палаці Снігової королеви». Це можна зробити двома способами.

- 1 Склади картон навпіл, тоді вертикальна половина — задник сцени, а нижня (горизонтальна) — підлога. Саме до неї прикріплюються паперові декорації (приклеюються або вставляються у прорізи) чи можуть стояти (у вигляді кілька разів складеного аркуша).

- 2 Підготуй об'ємну рамку з двох складених гармошкою і з'єднаних між собою аркушів картону. Усередину такої рамки можна вставити кілька прорізаних аркушів із різними зображеннями: на передній план, другий план, дальній план.

17. У сніговому королівстві

Подорож Герди триває. На своєму шляху відважна дівчинка зустріла мудрих ворона та ворону, відвідала палац принцеси і принца, потрапила до розбійників і врешті-решт дісталася палацу Снігової королеви, яка в той час була відсутня. Кай залишився на самоті розгадувати головоломку. Він дуже змерз і ні на що не звертав уваги. Побачивши Кая, Герда заплакала, і її гарячі сльози розтопили крижане серце хлопчика. Він також заплакав, і частинка дзеркала вилетіла з його ока. Чари Снігової королеви було зруйновано! Кай і Герда вирушили додому.

О. Шимко. «Принц і принцеса, розбійники», «У палаці Снігової королеви» (з балету «Снігова королева»).

- Як музика передає характер принца і принцеси? А який характер у розбійників? Що відбувається у палаці Снігової королеви? Які танці — сольні чи ансамблеві — ти побачив/побачила у цій виставі? У якій зі сцен балету є бутафорія? Опиши костюм Снігової королеви.

М/ф «Балерина» (фрагменти).

● Поміркуй, чи легко стати балериною. Що для цього треба робити?

Виконай пісню «Диво-місто Навпаки» у відповідному настрої та характері.

Пограємо у палаці Снігової королеви зі сніжинками. Виріж із паперу сніжинку. Прикріпи до неї нитку. Тримай нитку і дмухай на сніжинку з різною силою подиху під музику. Пограй у гру «Контрасти». Створи ланцюжок із динамічними відтінками і дмухай на сніжинку з відповідною силою.

Виконайте в ансамблі ритмічний супровід до танцю розбійників. Додайте ще інструменти та імпровізуйте. Оберіть соліста чи солістку, які будуть імпровізувати.

18. Казкові пригоди

Ілюстратор С. Бордюг

Хто не чув про неймовірні пригоди Гуллівера — головного героя фантастичного твору Джонатана Свіфта? Цей невтомний мандрівник, подорожуючи на кораблі, побував у багатьох країнах світу. Винахідливий Гуллівер заслужив прихильність мешканців вигаданих країн: як маленьких людей — ліліпутів, так і могутніх велетнів.

- Розглянь ілюстрації до роману Дж. Свіфта «Пригоди Гуллівера». Сюжет якої ілюстрації вразив тебе найбільше?

Нині слово «гуллівер» часто використовують для характеристики гіганта, хоча насправді казковий Гуллівер був людиною середнього зросту.

Персонаж фантастичного твору набув такої популярності, що улюблені дітьми цукерки великого розміру назвали його ім'ям.

Ілюстратор В. Челак

- Порівняй композиції вертикальних і горизонтальних ілюстрацій. Як у них розміщено головне і другорядне? Як художники показали різницю в розмірах персонажів?

Ілюстратор Ж. Гранвіль

Ілюстратор К. Офтердінгер

Створи ескіз обгортки для цукерок «Гулівер» (акварельні фарби, фломастери) на вертикальному або горизонтальному форматі. Поясни, як обраний сюжет вплинув на композицію зображення.

Запропонуй назви для цукерок за іменами казкових персонажів. Обговори з однолітками, чи не шкодить це їхнім образам або навпаки — популяризує їх.

18. Казкові пригоди

Сьогодні разом із Гуллівером ми відправимось у країну Ліліпутів. А допоможе нам здійснити цю подорож — МУЗИКА! Український композитор Володимир Птушкін створив сюїту «Гуллівер», яка виконується на одному інструменті — фортепіано в 4 руки, тобто двома виконавцями.

- Якими ти уявляєш мешканців цієї країни? Якою б музикою ти озвучив вихід короля або турнір канатоходців?

Ілюстратор В. Шатунов

В. Птушкін. Фортепіанна сюїта «Гуллівер» (фрагменти): «Увертюра» (перша частина), «Ліліпути» (друга частина), «Романс лапутян» (п'ята частина), «Турнір придворних канатоходців» (шоста частина).

- Обери склад виконавців, що виконують фрагменти.

СОЛО

ДУЕТ

ТРІО

КВАРТЕТ

- Пригадай, що таке сюїта. Чи можна назвати ці п'єси програмною музикою? Чому? Що ти уявив/уявила, слухаючи музику? Як музика передає кроки маленьких людей? У чому незвичність виконання цих п'єс?

Розучи пісню «Вітерець» (музика і вірші І. Танчака).

1. Через луг пролітав вітерець,
він мандрує завжди навпростець.
Знає кожну стежину в гаю
і виспівує пісню свою.
Приспів.

2. Побував я в далеких краях,
в полонинах, степах і лісах,
та такої землі не знайдеш,
де родився і де ти живеш.
Приспів.

Приспів:

Ти лети, вітерець,
через гори і ліси.
Що ти бачив і чув,
звідкіля ти прибув,
розкажи нам, розкажи.

3. Облетів океани, моря,
бачив все, чим багата земля.
Та багатства не йди, не шукай,
бо багатство твоє — рідний край.
Приспів.

М/ф «Мандри Гуллівера» (фрагменти).

Поміркуй, як відчував себе Гуллівер у ролі велетня, а як у ролі ліліпута. Уяви себе у цих ролях. Опиши, якими будуть твої музичні «кроки». Чи зміниться музика?

19. Веселий цирк

*А. і М. Провенсен.
Золотий цирк*

*К. Найрен.
Вихідний у цирку*

Запрошуємо тебе до цирку!
Такі події завжди піднімають
настрій!

Як правило, будівля цирку
круглої форми з високим купо-
лом. Вистава відбувається
на арені і супроводжується
грою оркестру.

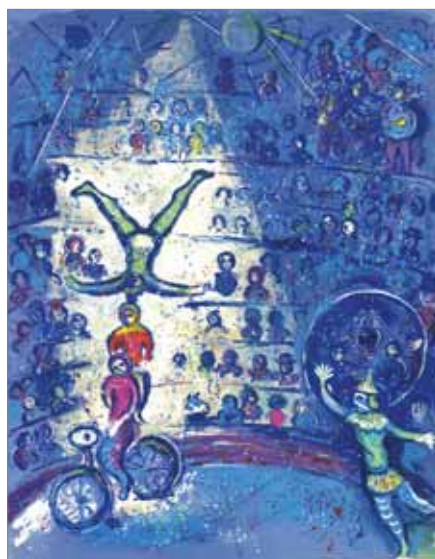
Веселі клоуни розважа-
ють публіку між виступами
артистів. Спритні акробати з
легкістю виконують віртуозні
стрибки. Повітряні гімнасти
вражають своєю сміливістю,
адже показують трюки під купо-
лом цирку.

Еквілібристи демонструють
дива рівноваги, вправно жон-
глюючи різними предметами.
Фокусники змушують повіри-
ти у дива. А дресирувальники
та їхні вихованці захоплюють
глядачів не тільки ефектними
виступами, але і взаємною
довірою і повагою.

- Розглянь циркову виставу на картині. Що в ній незвичайного? Які номери виконують артисти та артистки?

Для циркових артистів так само важлива акторська гра, як і для театральних. Їхні костюми особливі: вони не повинні заважати рухам і в той же час мають бути красивими. Грим циркових артистів буває досить складним, зокрема у клоунів. З особливою увагою артисти ставляться до свого реквізиту, адже від його справності, якості часто залежить не тільки успіх трюку, але й життя його виконавця.

М. Шагал. Цирк

- Розглянь зображення циркової вистави. Чи потрібне, на твою думку, спеціальне освітлення на арені цирку? Знайди зображення оркестру.

Створи об'ємну композицію «Веселий цирк» із персонажами, що рухаються (картон, кольоровий папір, підручні матеріали).

Які із циркових номерів тобі найбільше подобаються?

Чи варто, на твою думку, наслідувати циркових акторів та акторок у заняттях фізичною культурою?

Коли наступного разу побуваєш на цирковій виставі, зверни увагу на музичний супровід виступів. Як саме допомагає музика звертати увагу глядачів на найважливіші моменти циркового номера?

19. Веселий цирк

Завітаймо до цирку! Що постає у твоїй уяві, коли ти чуєш слово «цирк»? Звичайно, ти пам'ятаєш, чим будівля цирку відрізняється від театру. Це кругла будівля з ареною (манежем) і трибунами для глядачів. Які циркові шоу ти відвідував? У цирку зазвичай відбуваються яскраві видовища, які демонструють силу і відвагу циркових артистів. На арені з'являються силачі, акробати, повітряні гімнасти, жонглери, еквілібристи, ілюзіоністи, фокусники, вершники і, звичайно, клоуни! Який би цирк — водяний, льодовий чи класичний ти не відвідував/відвідувала, у ньому завжди звучала... МУЗИКА!

- Переглянь фрагменти із циркових шоу (цирк на льоду, цирк на воді, класичний цирк) (на вибір). Розкажи про свої враження. Як музика відображає події, що відбуваються на арені? Якою музикою ти озвучив би / озвучила б вихід канатахідців, акробатів, повітряних гімнастів та інших артистів?

Музика до м/ф «Парасолька в цирку» (композитор І. Поклад).

- Що ти уявив/уявила, слухаючи музику? Яких артистів/артисток цирку?

М/ф «Парасолька в цирку».

- Виконай пісню «Вітерець». Створи у приспіві шумовий супровід подиху вітерцю за допомогою паперу. Визнач, де кульмінація пісні.

Допоможи клоунові знайти відповідності нот. В уяві з'єднай зображення ноти з її назвою.

ДО

РЕ

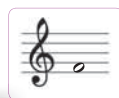
ЛЯ

СОЛЬ

МІ

СІ

ФА

20. Проводи зими

От і настав час провозжати зиму. Здавна побутує звичай влаштовувати у цей час народні гуляння і спалювати солом'яне опудало зими. Дорослі й діти веселяться, співають, танцюють та куштують традиційні млинці.

Ю. Кац. Де млинці, там і ми

- Розглянь, як художники та художниці зобразили святкування Масляної у багатофігурних композиціях.

Головних персонажів свята на картинах розміщують у центрі композиції, а другорядних — навколо них або на дальньому плані.

- Знайди на картинах персонажів у статичних та динамічних позах.

Д. Холін.
Прощена неділя

А. Ходаревська.
Здрастуй, Масляна

- Як художники та художниці передають танцювальні рухи? Чи впізнаєш ти народні танці, які виконують персонажі картин?

М. Кочубей. Танці

І. Токарчук. Танці

Створи багатофігурну композицію «Проводи зими» (гуаш). Зобрази персонажів у статичному або динамічному стані.

Розкажи, які народні свята відзначають у твоїй родині.

20. Проводи зими

Українська народна пісня є основою творів багатьох українських творців музики. Найвідоміші обробки українських пісень належать Миколі Лисенку та Миколі Леонтовичу. Микола Лисенко є творцем дитячої опери — першої не лише в Україні, а й у світі загалом. Дитячі опери композитор писав для чотирьох власних дітей. Раніше ти вже слухав/слухала дві опери Миколи Лисенка. Пригадай, як вони називалися.

Коли майбутній композитор був маленьким, він приїжджав до своєї бабусі Марії, де вперше й побачив театралізовані обряди і свята, які супроводжувалися співом народних пісень. Найбільше запам'яталися йому свято Стрітення, коли зима зустрічалася та змагалася з весною, та яскраве свято зустрічі весни.

Ф. Корнілов. Зустріч Зими та Весни

М. Лисенко. Опера «Зима і Весна» (фрагменти).

- Які пори року зустрілися в опері? Які явища природи постають в опері у вигляді людей? Про що розповіли персонажі у своїх піснях? Чи знайомі тобі мелодії пісень? Якими ти уявив/уявила Зиму і Весну? Хто переміг у змаганнях — Зима чи Весна? До яких пісень — колядок, щедрівок чи веснянок — можна віднести хор «А вже весна»? Який характер музики хору?

Веснянки — народні календарно-обрядові пісні, які виконують для зустрічі весни.

Розучи українську народну пісню «Чижику».

2. Чижику, чижику, пташку маленький,
Скажи нам, скажи нам, як росте мак?
Ось та к-так, ось так-так, так росте мак.
Ось так-так, ось так-так, так росте мак.
3. Чижику, чижику, пташку маленький,
Скажи нам, скажи нам, як цвіте мак?
Ось так-так, ось так-так, так цвіте мак.
Ось так-так, ось так-так, так цвіте мак.

Розпочнемо музичний проєкт «Пісні моєї Батьківщини». Об'єднайтеся у групи за напрямками мініпроєктів: «Українські народні пісні», «Пісні українських композиторів». Презентуйте свої проєкти у формі концерту-флешмобу на останньому уроці семестру.

21. Свято весняної природи

*Х. Вашингтон-Діксон.
Мені подобається
палітра*

У світ Мистецтва прийшла весна. Ніжні промені сонця пробудили природу: з'явилася зелена травичка і перші квіти, гілки дерев вкрилися бруньками. У весняних пейзажах зазвичай багато відтінків зеленого кольору. На передньому плані він насичений, а з наближенням до горизонту світлішає, набуває холодних відтінків.

Сонячне світло надає листю, траві та квітам теплих жовтуватих відтінків. У тіні зелені кольори виглядають холодними, у них наче відображається синь неба.

Розмаїття відтінків зеленого кольору утворює неповторний весняний колорит.

Л. Аукон. У країні чудес

Колорит — гармонійне поєднання кольорів та їх відтінків у художньому творі.

● *Визнач колорит і настрій весняних пейзажів.*

- Розглянь, як утворюються різноманітні відтінки зеленого кольору акварельними й гуашевими фарбами.

акварель

гуаш

- Розглянь акварельний пейзаж. Проаналізуй, як змінюються відтінки зеленого кольору в тіні й у променях сонця. Які фарби використав художник, щоб намалювати затінені й освітлені сонцем дерева, кущі, трави?

Р. Торн. Куточок поля

Створи живописну композицію «Свято весняної природи» (акварель або гуаш). Передай різноманіття відтінків зеленого кольору в сонячний день.

Поміркуй і скажи, чи може впливати колорит картини на настрої людини. Картини якого колориту тобі подобаються?

21. Свято весняної природи

Усі дітлахи без винятку в захваті від різноманітних ігор. Ти, напевно, також любиш грати з друзями та подругами в рухливі, спортивні, логічні, інтелектуальні й комп'ютерні ігри. А як щодо пісень-ігор? Пригадай, які пісні-ігри тобі відомі. Що тобі в них подобається найбільше?

У таких піснях важлива не лише весела гра. Під час виконання можна імпровізувати музичні інтонації. Композитор Василь Верховинець є автором великої збірки дитячих пісень-ігор, що називається «Весняночка». Деякі народні пісні й танці композитор записував, збираючи народну творчість. Серед них багато веснянок. Інші пісні-ігри, присвячені сучаснішим забавкам дітей, він створив сам.

О. Збруцька. Маленька гаївка

В. Верховинець. Пісні-ігри «Подoliaночка», «Женчикок», «Розлилися води» (зі збірки «Весняночка»).

Р. Гринків. Веснянка (бандура).

 Музикуймо! Вигадай мелодію весни і виконай її на віртуальній бандурі.

Гаївки — різновид веснянок. Пісні, що виконувались тільки під час Великодніх свят.

Виконай пісню «Чижику, чижику» в ролях.

Прослухай фрагмент української народної пісні «А ми просо сіяли».

1. — А ми просо сіяли, сіяли,
ой дід-ладо, сіяли, сіяли.
— А ми просо витопчем, витопчем,
ой дід-ладо, витопчем, витопчем.
2. — А чим же вам витоптять, витоптять,
ой дід-ладо, витоптять, витоптять?
— А ми коней випустим, випустим,
ой дід-ладо, випустим, випустим.

Пофантазуй і вигадай слова для продовження пісні.
У вільний час відшукай в Інтернеті слова пісні. Дізнайся,
з якими рухами її треба виконувати.

22. Весняні ігри

М. Сілагіна. Гаївки

Привітаймо весну! Здавна українці віншували прихід весни гаївками, веснянками та веселими танцями.

Гаївки — це весняні пісні, які під час Великодніх свят виконували діти, парубки й дівчата. На відміну від гаївок, **веснянки** співають упродовж усієї весни. Веснянки і гаївки часто співають у хороводі.

- Розглянь живописні картини. Порівняй їх за композицією, колоритом. Зверни увагу, як у них передано рух танцюристок.

І. Гончар. Веснянка

Обидві картини мають яскраво виражений центр композиції — танцюючих дівчат, до яких прикуто всю увагу. Отже, композиція цих творів — замкнена.

Нумо й ми закликаємо тепле сонечко: «Вийди, вийди, сонечко...»

А щоб сонечко рано вставало і яскраво світило, зробимо сонячний вітрячок. Нехай швидко крутиться і всіх звеселяє!

Т. Барінова.
Закликаємо весну

Виготов вітрячок (кольоровий папір, картон, матеріали на вибір). Застосуй декор (візерунки, аплікації з різних матеріалів).

За бажанням у вільний час зроби сонячний вітрячок у подарунок молодшим братикам чи сестричкам або дітлахам із дитячого садка.

Влаштуйте разом з однокласниками та однокласницями конкурс знавців приказок, загадок про весну, сонце. Визначте переможців.

22. Весняні ігри

Раніше люди вірили в сили природи та слова, тому зверталися до природних явищ, стихій і об'єктів у коротких віршах — **закличках**. Вони вірили, що, промовляючи заклички, зможуть вплинути на погоду, врожайність або саму людину.

Пісні-заклички — короткі пісні, у яких звертаються до природи, довкілля, людини.

В. Верховинець. Пісні-ігри «Вийди, вийди, сонечко», «Іди, іди, дощику», «Закликання весни» (зі збірки «Весняночка»).

- Для чого і коли співають ці пісні? Зімпровізуй власну мелодію на слова цих пісень. З яким настроєм їх треба виконувати?

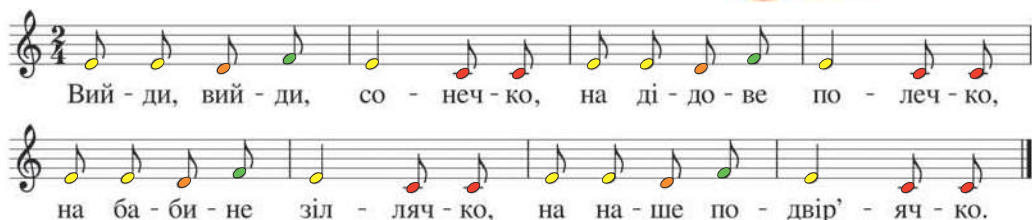
Запропонуй рухи до цих пісень. Вигадай власну пісню-закличку.

Виконайте пісню-закличку «Вийди, вийди, сонечко» групами.

1 група — співає з рухами.

2 група — музикує на дзвіночках.

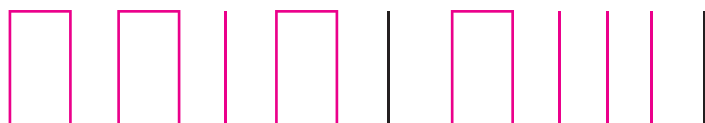

1. Вийди, вийди, сонечко,
на дідове полечко,
на бабине зіллячко,
на наше подвір'ячко.

2. На весняні квіточки,
на маленькі діточки,
там вони граються,
тебе дожидаються.

● Виконай пісні-веснянки «Чижику, чижику», «А ми просо сіяли» у ролях.

● Пригадай веснянки, які ти вивчав/вивчала у попередніх класах. Відгадай, якій із двох веснянок відповідає ритм, запропонований королем Ритмом.

«Щебетала пташечка»

«Сонечко, сонечко»

Поцікався, які веснянки знають у твоїй родині. Заспівай їх разом із рідними або друзями.

23. Великодні свята

Н. Дюг.
Писанкові дива

Наближається урочисте свято Великодня. Нумо до нього готуватися!

Великодні дні не можна уявити без писанки — розмальованого візерунками яйця. Ці дивовижні малюнки дійшли до нас із найдавніших часів.

- Порівняй за кольорами і візерунками писанки з різних куточків України.

Полтавщина

Херсонщина

Харківщина

Тернопільщина

Вінниччина

Житомирщина

Івано-
Франківщина

Чернівеччина

● Поглянь, що означають прадавні знаки, зображені на писанках.

Символи-обереги

берегиня

півень

сонечко

ружа

зозуля

Символи здоров'я та довголіття

квітка

смерека

ріжки

грабельки

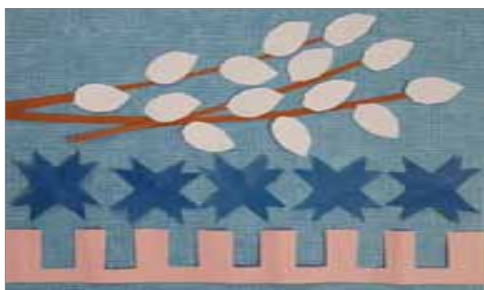
безконечник

Символи любові

Символи багатого врожаю

Виготов вітальну листівку до Великодня з побажаннями у вигляді прадавніх символів писанок, що розміщені орнаментом у смузі. За бажанням включи до композиції зображення гілочок верби (матеріали на вибір, змішана техніка).

Поважай традиції і мистецтво свого народу, дізнавайся про них більше.

23. Великодні свята

Із приходом весни наближається одне з найбільших християнських свят — Великдень. Цей день прийнято наповнювати добрими справами, світлими думками, радісним співом і взаємними привітаннями: «Христос Воскрес!» — «Воістину Воскрес!» До цього дня господині випікають паску — хліб округлої форми та розфарбовують яйця — писанки або крашанки. На Пасхальному тижні люди ходять у гості одне до одного, дарують паски і фарбовані яйця, співають великодніх пісень.

О. Білаш. Гуцульська писанка (соло, ансамбль).

● Назви виконавців, що виконують п'єсу, за їхнім складом. На яких інструментах вони грають?

Що ти уявив, слухаючи музику? Що відбувається на картинах? Чи співзвучні вони музиці, яка прозвучала?

Ю. Мазик. Веселе свято

С. Студинський. Великдень

М/ф «Великдень» (із циклу «З любов'ю до дітей»).

Розучи пісню «Писанка» (музика М. Бурмаки, вірші К. Перелісної).

Гар - на пи - сан - ка у ме - не, ма - будь, кра - що - ї не - ма.
Зма - лю - ва - ла дріб - но кві - ти, ві - сім хрес - ти - ків ма - лих.

Ма - ма тіль - ки по - ма - га - ла, ма - лю - ва - ла я са - ма.
І дріб - не - сень - ку я - лин - ку, й по - я - со - чок по - між них.

На Ве - лик - день пи - сан - ку на - ма - лю - ю - ю.

Ма - му з та - том, ді - да з ба - бой по - ці - лу - у - ю.

2. Хоч не зразу змалювала, —
зіпсувала п'ять яєць, —
а як шосте закінчила,
тато мовив: «Молодець!»
Я ту писанку для себе,
для зразочка залишу,
а для мами і для тата
я ще кращі напишу!

Приспів:

На Великдень писанку
розмалюю!
Маму з татом, бабу з дідом
поцілую!

Даруючи на Великдень своїм рідним і знайомим писанки, заспівай їм розучену пісню. Поцікався, які великодні пісні вони знають.

24. Чарівні візерунки

М. Сіянка. Квіти

Помилуйся чудовими розписами, створеними майстрами села Петриківка, що на Дніпропетровщині. Розмаїття дивовижних квітів, їх форм і кольорів вражає! Використовуючи однакові прийоми розпису, майстри та майстрині щоразу створюють неповторні композиції.

Раніше петриківкою прикрашали побілені стіни над вікнами й дверима, печі в хатах, а згодом і предмети домашнього вжитку, зокрема посуд і скрині. У петриківському розписі переважають рослинні візерунки. Здебільшого — це квіти (жоржини, айстри, мальви, волошки), а також ягоди та мереживне листя. Інколи серед рослин можна побачити фантастичних птахів.

В. Лихвар. Квіти

М. Тимченко. Квіти

У колориті розпису поєднуються чотири кольори: жовтий, червоний, синій, зелений. Ягоди калини, винограду, горобини часто зображують пальцем. Традиційні мазки — «гребінець», «зернятко», «горішок» тощо — виконують пензлями з котячої шерсті.

«Гребінець» «Зернятко» «Горішок»

Сьогодні петриківський розпис охороняється міжнародною організацією, що опікується культурою людства, — ЮНЕСКО.

Намалюй чарівну квітку, застосовуючи прийоми петриківського розпису (*акварель, гуаш*).

Продумай композицію, обери потрібний формат. Починай роботу з великих мазків у центрі композиції. Поступово додавай дрібні деталі — пелюстки, стебла, листя, вусики, ягоди тощо. За потреби застосуй прийом малювання пальцем.

Поміркуй, які предмети домашнього вжитку тобі хотілося б прикрасити петриківським розписом.

24. Чарівні візерунки

Дуже давно в українському місті Коломия виникли особливі пісні. Це були коротенькі приспівочки — жартівливі та веселі, а іноді сумні й ліричні, у яких ішлося про життя народу. А назвали їх **коломийками**.

Коломийка — це танцювальна пісня. Коли її співають, музиканти зазвичай пританцювують. Коломийка складається із двох рядків тексту. Але її не співають окремо. Коломийки об'єднуються у «віночки» або «в'язанки».

І. Сколздра. Коломийки

Лемківська коломийка. Бойківська коломийка.
Н. Нежанківський. Коломийка.
В. Зубицький. Коломийка.

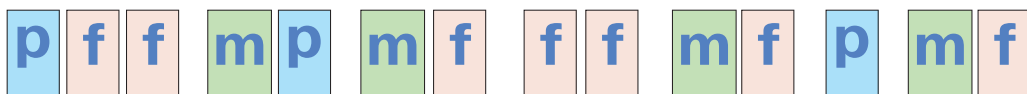
- Який характер прослуханої музики? Які інструменти її виконують? У чому виявляються особливості виконання? Що відбувається на ілюстрації? Які групи виконавців ти бачиш? Пригадай, як називається народний інструментальний ансамбль у Західній Україні. Який склад музичних інструментів до нього входить?

Завітаймо на дитячий канал «ПлюсПлюс».
М/ф «Трембіта» (із циклу «Це наше і це твоє»).

Поклади на долоньку пір'їнку або ватяну кульку. Дмухай на неї з різною силою, удавай, що налітає вітерець: то тихий і спокійний, то сильний і бурхливий. Як змінюється твоє дихання?

Виконай пісню «Писанка».

● *Вигадай мелодію на подані слова і створи власну коломийку.*

Ой скрипочки із липочки, струни з прядівниці,
як заграю коло стола, чути до полиці.

Казали ми кури пасти за стодолов в просі.
Кури яйця погубили, я дістав по носі.

● *Обери музичний інструмент для супроводу створеної коломийки.*

На дозвіллі склади власну коломийку про шкільне життя. Зроби відповідні записи в зошиті, які допоможуть тобі виконати проєкт «Пісні моєї Батьківщини».

25. Веселі настрої

Щоб побачити чудові вироби майстрів та майстринь декоративно-прикладного мистецтва, помандруймо мистецькою стежинкою різними місцевостями України. Прикрашений орнаментами глиняний посуд (кераміку) побачимо в Опішні й Косові. Барвисті ткані килими, тканини, рушники — у Решетилівці й Кролевці. Різьбленням, випалюванням по дереву відомі Вижниця і Яворів. Неймовірної краси сорочки і

рушники народні майстрині вишивають за традиціями, що склалися у кожному з регіонів нашої Батьківщини.

- Знайди на виробах декоративно-прикладного мистецтва рослинні і геометричні орнаменти.
- Поміркуй, чим відрізняються композиції орнаментів у крузі та у смузі.

- Порівняй за кольорами й орнаментами опішнянську та косівську кераміку.

О. Мороховець
Опішнянський куманець

О. Бейсюк
Косівські «двійнята»

Особливими є скульптурні вироби гончарів, створені їхньою уявою. Це дивовижні звірі, інколи кумедні, оздоблені фактурним ліпним декором та кольоровими поливами.

- Поміркуй, завдяки чому майстрам та майстриням удалося перетворити образи звичайних тварин на фантастичні.

Пофантазуй і виліпи тварину за мотивами образів, створених народними майстрами та майстринями (матеріали на вибір: глина, пластилін, солоне тісто). Застосуй різні фактури й кольори.

Організуйте у класі мінівиставку створених скульптур фантастичних тварин. Влаштуйте обговорення робіт та презентуйте коротеньку історію про свого персонажа.

Поміркуй, якби тобі випала нагода прикрасити скульптурою дитячий майданчик, яку скульптуру ти обрав би / обрала б: реалістичну чи фантастичну. Обґрунтуй свою думку.

25. Веселі настрої

Усі любляють гумор і жарти. Український народ створив безліч гумористичних бувальщин, пісень та казок. Жартівливі пісні відображають життя та побут українського народу. Персонажами жартівливих пісень є дівчата та хлопці. У піснях кепкують над такими вадами, як лінь, безгосподарність, недбальство, недотепність, нескромність, легковажність.

Інструментальна музика також може передавати гумор за допомогою засобів музичної виразності. Для створення гумористичного ефекту композитор може посилити звук саме тоді, коли очікують на тиху, спокійну музику. Або ж зробити тривалу паузу посередині музичної фрази. А ще він може навмисне вписати «неправильну» ноту, яка, здавалося б, недоречна в цьому випадку.

Б. Кудрик. Гумореска для фортепіано.

Ю. Шевченко. Гумореска.

Д. Клебанов. Жартівлива

- Який характер музичних творів? Чи відчув / відчула ти жартівливі інтонації?

Що відбувається на ілюстрації? Чи можна її назвати жартівливою? Чому?

- Спробуй пластично передати настрій твору, який тобі найбільше сподобався. Використовуй для цього різнокольорові хустинки.

К. Дудник. Заціловані сонечком

М/ф «Грицю, Грицю, до роботи» (із циклу «З любов'ю до дітей»).

Розучи українську народну пісню «Грицю, Грицю, до роботи».

2. — Грицю, Грицю, молотити! —
Гриць нездужає робити.
— Грицю, Грицю, врубай дров! —
А Грицько щось нездоров.
3. — Грицю, Грицю, роби хліб!
— Кахи, кахи! Щось охрип.
— Грицю, Грицю, іди їсти!
— Ой, чекайте! Де б то сісти?

Л. Зоріна. Гриць

Виконайте ритмічний супровід до цієї пісні на стаканчиках.

26. Секрети вишитого рушника

Традиції української народної вишивки сягають своїм корінням у глибину віків. Вишивкою оздоблюють рушники, скатертини, фіранки, одяг. Однак саме вишитий рушник став своєрідною візитівкою України.

За мотивами орнаменти вишивок бувають геометричні, рослинні, **зооморфні** (тваринні). Зазвичай вони розташовуються у смугі. У геометричних орнаментах відображено уяву людей про будову світу, у рослинних — поклоніння природі.

- Визнач серед орнаментів зооморфний.

О. Гончар. Традиційне народне весілля

Здавна вишитий рушник вважається оберегом дому, родини. З ним пов'язано багато українських народних обрядів, сімейних свят та подій: сватання, весілля, хрестини тощо.

- Розглянь картину. Розкажи, як використовується вишитий рушник у весільному обряді.

На рушниках часто можна побачити образи птахів. Солов'я і зозулю вишивають на гілці калини, що символізує продовження роду. Пава завжди прикрашає весільні рушники. Шлюбну пару символізують соколи, голуби, розташовані одне до одного голівками.

- Проаналізуй, як спрощується та узагальнюється зображення птаха на схемі вишивки.

Створи стилізоване зображення птаха, яке можна вишити на рушнику (кольорові олівці, фломастери, маркери). Щоб малюнок можна було використати для вишивання, виконуй його на аркуші паперу в клітинку. Спочатку наміть форму птаха олівцем. Зафарбовуй клітинки всередині контуру так, щоб добре вирізнялися голова, дзьобик, шия, тулуб, крила, хвіст, лапи птаха.

Дізнайся, образи яких рослин і птахів прикрашають вишиті рушники у твоїй родині.

26. Секрети вишитого рушника

З давніх-давен рушник відігравав особливу роль у житті людини. Він супроводжував людину все життя — і в радості, і в горі. Без нього не обходилося жодне свято. У кожній родині був свій вишитий рушник з особливою символікою, який вважався символом гостинності та оберегом. На ньому гостям підносили хліб-сіль, а матері давали його в дорогу синам на згадку про дім та як побажання щасливого майбутнього в житті.

Про рушник складено багато пісень. Також із ним виконують танці.

«Пісня про рушник». Музика П. Майбороди, вірші А. Малишка, (у виконанні Квітки Цісик, Ніни та Антоніни Матвієнко).

Охарактеризуй манеру виконання співачок. Визнач склад виконавців.

Танець із рушниками.

У чому особливості хореографічних номерів із використанням рушників? Охарактеризуй танцювальні рухи, жести. Які рухи для цих танців ти запропонував би / запропонувала б?

Завітаймо на дитячий телеканал «ПлюсПлюс».
М/ф «Знана у всьому світі вишивка — наша!»
(із циклу «Це наше і це твоє»).

Розучи пісню «Де шукати кольори?» (музика Г. Васіної, вірші
Н. Бугай).

1. Плакав спозаранку найдрібніший дощик,
ніс вночі від хмарки з кольорами кошик
та перечепився за верхівки сосен,
кошик загубився, не знайшовся й досі.
Мріяв дощ веселку та й розмалювати,
де тепер яскравих кольорів дістати?
— Плакати не треба — утішає хмарка, —
ти спустився з неба до озер і парків. (Двічі)

2. Злазив по драбинці дощик з піднебесся,
кланявся травичці, квіточкам і плесам,
маки гордовиті хлюпали в долоні
барви соковиті з пелюстків червоних,
нагідки зцідили весь оранж з коронок,
виніс кошик цілий жовточубий сонях,
принесли дзвіночки фарбу волошкову,
лісова криничка — голубінь ранкову. (Двічі)

Закінчення:

Дощик вже не плаче, витирає щічки,
з сонечком малює веселкові стрічки.

Створіть у групах супровід до приспіву пісні.

2 4	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪
2 4	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪

Пригадай і виконай пісню «Рушничок» (музика А. Олейні-
кової, вірші Є. Левченко), яку вивчали в 2-му класі.

27. Кольорове диво

О. Пілюгіна. Килим

Українські народні килими — справжнє кольорове диво. В їх оздобленні переважають рослинні мотиви, зокрема Дерево життя. Вазон із квітами символізує врожай і добробут; птах — оберіг родинного кола, дружби і кохання; соняшник — знак сонця і добра; калина — означає кохання, а виноград — родинне щастя.

Здавна широко відомими є килими народних майстрів із міста Решетилівка. Характерні елементи їхнього оздоблення — великі квіткові форми, розташовані у вигляді сітчастого орнаменту.

С. Нечипоренко. Ескіз килима

Сітчастий орнамент — гармонійне поєднання в площинній композиції орнаментальних рядів смуг.

- Розглянь барви і малюнки решетилівських килимів. Композицію якого з них побудовано на основі сітчастого орнаменту?

Часто килимове поле обрамлює декоративна кайма — орнамент у смугі із характерним мотивом «в'юнок».

- Проаналізуй, чим відрізняються сітчасті орнаменти зображених килимів.

Створи сітчастий орнамент — ескіз тканини або килима (кольоровий папір; фломастери). Застосуй прийом витинанки.

Поясни свій задум однокласникам та однокласницям. Візьми участь в обговоренні ескізів.

Почни збирати лепбук про народні орнаменти, поширені у килимарстві, ткацтві різних регіонів України. Обмінюйся отриманою інформацією з однолітками.

27. Кольорове диво

Пригадай, з яких частин складається симфонія. Іноді композитори можуть змінювати склад частин. Український композитор Левко Ревуцький захоплювався українською народною піснею. Він створив симфонію, усі частини якої побудовані на темах відомих пісень — веснянок, пісень-ігор, жартівливих, ліричних. Симфонія № 2 має незвичну структуру — лише три частини.

Л. Ревуцький. Симфонія № 2 (третя частина) (фрагменти).

● Розкажи, чи почув/почула ти у симфонії знайомі мелодії. Мелодію якої пісні використав композитор у симфонії? Як змінилася народна пісня у виконанні симфонічного оркестру? Яких нових ознак набула її мелодія? Які інструменти звучать? Який темп цієї частини?

Чи співзвучна музика картині художниці Ольги Дарчук? Поміркуй, чому художниця назвала свою картину «Симфонія кольору». А які кольори співзвучні музиці, яку ти прослухав/прослухала?

ШВИДКИЙ

ПОВІЛЬНИЙ

ПОМІРНИЙ

О. Дарчук.
Симфонія
кольору

Виконай пісню «Де шукати кольори?».

Пофантазуй із мелодіями відомих пісень, змінюючи їх темп і динаміку. Утвори кольорову симфонію.

Розглянь зображення казкових інструментів та уяви, як вони звучать. Які з них ти знаєш? Чи можуть вони «розповісти» свою кольорову симфонію?

Т. Мартін. Химерний світ квітів

28. Майстри-віртуози

Чи хотілося тобі коли-небудь прикрасити своє рідне місто чи село? Поміркуймо, як це можна зробити. Напевно, доречними тут будуть декоративні оправы для ліхтарів на вулицях, оригінальні лави у парках і скверах, ажурні огорожі навколо зелених зон та уздовж доріг.

Чудово прикрасять міста і села різноманітні декоративні композиції з металу. Тут нам стане у пригоді прадавнє ремесло — ковальство, яке завжди шанувалося в Україні.

Ковальство — обробка металу куванням.

- Порівняй за композицією скульптури майстрів ковальського мистецтва — подарунки містам Івано-Франківську й Рівному.

Сучасні ковалі створюють справжнє металеве мереживо, яке прикрашає міста та села.

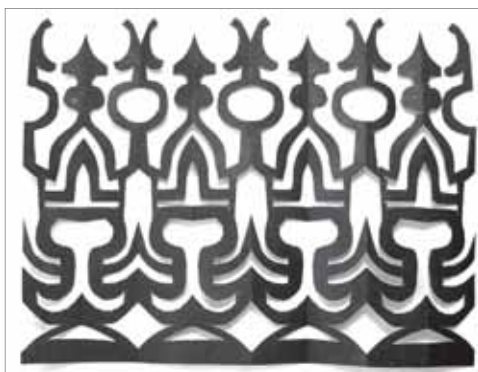
- Розглянь кований декор паркової альтанки і лави.

- Визнач у стрічковій композиції огорожі **рапорт** — однакову повторювану частину орнаменту.

Створи композицію «Металеве мереживо»: виконай зображення ажурної огорожі для парку в техніках витинанки та аплікації (папір чорного кольору, фото або готове зображення парку).

Поміркуй, де у твоєму місті чи селі можна встановити декоративну композицію з металу. Запропонуй ідеї для рисунку огорожі дитячого майданчика.

28. Майстри-віртуози

Український композитор Микола Сильванський написав багато музичних творів для дітей. Зокрема, «Легкий концерт», який можуть виконувати діти, що навчаються у музичній школі. Він побудований на темах українських народних пісень. Пригадай, з яких частин складається концерт.

ШВИДКА

ПОВІЛЬНА

ДУЖЕ ШВИДКА

М. Сильванський. «Легкий концерт» для фортепіано з оркестром (перша, третя частини).

- Які музичні інструменти «змагаються» у цьому концерті? Охарактеризуй мелодію першої частини. Мелодії яких знайомих тобі пісень використав композитор у концерті? Які настрої і почуття передав композитор у творі? Як цьому допомагають динамічні відтінки? Який танець нагадує третя частина?

Уяви себе диригентом/диригенткою оркестру. Передай уявною диригентською паличкою характер щойно прослуханої музики.

Розучи пісню «Ми — нащадки козаків» (музика А. Олейнікової, вірші Н. Бугай).

Нав-кру-ти лу-на - є спів, ми - на-щад-ки ко - за - ків.

Збе - ре-жем ми-ну-лу сла-ву - сла - вупра-ді-дів сво - їх.

Гей ви, брат - тя, хай мине ба - га - ті - все, що тре - ба,

нам да-ли бать-ки, - є в нас во - ля, жде щас-ли-ва до - ля,

ми - на - щад - ки сла - вних ко - за - ків.

2. Жовтий степ, небес блакить.

На горі вогонь горить.

Наша зірка не згасає,

нашу правду не змінить.

Приспів:

Гей ви, браття, хай ми не багаті —

все, що треба, нам дали батьки —

є в нас воля, жде щаслива доля,

ми — нащадки славних козаків.

Пограйте у гру «Закінчи ритм».

1. | | ? | ? |

2. | | ? | ? |

3. | | ? | ? |

29. Козацька звияга

Україна славиться не тільки милозвучною мовою та красою краєвидів. Вона відома також історією героїчної боротьби козаків — народних борців за справедливість, проти іноземних поневолювачів. Зображення козаків можна побачити в графіці, живописі, скульптурі, декоративному мистецтві.

Ю. Сидоренко.
Запорозький козак

- Порівняй засоби виразності, застосовані митцями для створення образів козаків у рельєфі, декоративному розписі та витинанці.

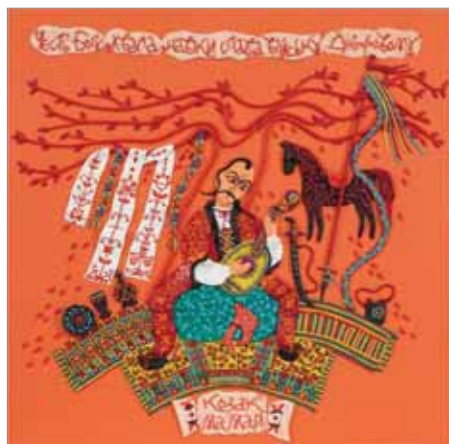

О. Вакуленко. Гей, козаче!

Т. Крамаренко. Козацькі забави

- Розглянь зображення козаків. Яке з них виконано в техніці петриківського розпису?

Т. Барінова.
Козак Мамай

М. Тимченко.
Засвіт встали козаченьки

- Проаналізуй емблеми різних фестивалів, конкурсів, присвячених козацтву.

Часто форма емблем вписується в круг, у центрі якого малюнок на відповідну тему. По краю круга розміщується напис із назвою заходу та додатковим текстом.

- Поміркуй, якою ще може бути композиція емблем.

Намалюй власну емблему спортивно-мистецького фестивалю «Козацька звитяга» (кольорові олівці, фломастери, маркери).

Проведіть конкурс на кращу емблему спортивно-мистецького фестивалю.

Як заняття мистецтвом допомагають тобі у саморозвитку?
Яка мистецька діяльність поліпшує твій настрій?

29. Козацька звияга

Могутню історію нашого народу можна простежити через пісні. Народні пісні, у яких ідеться про події минулого, називаються **історичними**.

Гордістю українського народу є сміливі й мужні козаки, які не могли жити без доброї пісні та музики загалом. Вони вправно грали на різних музичних інструментах, але особливо шанували бандуру й кобзу.

Історичні пісні — це музично-поетичні твори, у яких оспівуються важливі історичні події та діячі.

Л. Давиденко. Козаки повертаються

Українська народна пісня «Пісня про Байду».

Українська народна пісня «Ой на горі та женці жнуть».

Який характер козацьких пісень? Яким у пісні зображено Байду?

- Створи музичний супровід до пісні «Ой на горі та женці жнуть» на дитячих музичних інструментах. Поміркуй, який музичний інструмент може краще передати цокання копит коней.

- Визнач характер козацьких пісень. Поясни, чому ти так вважаєш.

ЛІРИЧНИЙ	СПОКІЙНИЙ	ЕНЕРГІЙНИЙ
ПІДНЕСЕНИЙ	БАДЬОРИЙ	ПОЕТИЧНИЙ
ЖАРТІВЛИВИЙ	ГЕРОЇЧНИЙ	МРІЙЛИВИЙ

Виконай пісню «Ми — нащадки козаків» у характері.

Переглянь народні картини «Козак Мамай». Досліди, на яких музичних інструментах найчастіше грали козаки. Що тобі відомо про ці інструменти?

30. Україна — моя Батьківщина

О. Кульчицька. Дерев'яна церква в с. Сквиртне.
Лемківщина

Яскравим вираженням культури українського народу є пам'ятки архітектури. Серед старовинних споруд залишилося чимало церков, фортець, замків, історія яких пов'язана з козацтвом. Однак багато зразків архітектурної спадщини потребують порятунку від руйнування та занепаду. Тому важливе значення для відновлення пам'яток архітектури мають їх зображення на картинах художників.

Зображення пам'яток архітектури має свої особливості. У композиції треба враховувати розміри та пропорції будівель, їх розташування, а також середовище, що їх оточує.

Пропорція — співвідношення розмірів частин художнього твору між собою та в цілому.

- Проаналізуй композиції художніх творів. Поміркуй, чому автори обрали саме такі формати. Якими засобами митці досягли композиційної рівноваги в картинах?

О. Манюк. Сверх. Замок

Зображаючи старовинні споруди, художники намагаються передати найбільш характерні для них ознаки: велич мурів, поєднання форм, красу декору. Для цього митці обирають певний кут зору.

- Розглянь зображення пам'яток архітектури. Проаналізуй, за допомогою яких засобів виразності графіки та живопису художники та художниці передають форми та деталі споруд, зображають природу.

Т. Карташова
Хотинський замок

О. Довгань
Хортиця

Виконай замальовки пам'ятки архітектури рідного краю, за можливості з натури (матеріали на вибір). Обери кут зору, з якого вона виглядатиме найвдаліше.

Які емоції викликає у тебе малювання пейзажів? Які картини з краєвидами ти порадиш розглянути друзям та подругам?

Дізнайся, які старовинні споруди, пам'ятки архітектури твого рідного краю потребують відновлення. Поміркуй разом з однолітками, яку допомогу у збереженні культурної спадщини можуть надати діти.

Презентуй свій лепбук «Визначні пам'ятки мого краю», який ти створював/створювала з початку навчального року.

Влаштуйте підсумкову виставку учнівських художніх робіт. Запросіть на її урочисте відкриття вчителів, батьків чи близьких, друзів, молодших школярів.

30. Україна — моя Батьківщина

Український народ надзвичайно співучий, адже мова наша — солов'їна, тобто милозвучна й пісенна. Упродовж багатьох століть люди створюють і співають пісні, у яких передають свою радість і сум, згадують про минуле і мріють про майбутнє, змальовують природу рідного краю. Неможливо уявити жодного свята, під час якого не звучала би пісня.

Протягом року ти співав/співала багато пісень: народних і композиторських. Які пісні ти виконав би / виконала б на святі?

Мурал «Українка»
(м. Дніпро)

Мурал «Відродження»
(м. Київ)

Мурал «Україна єдина»
(м. Івано-Франківськ)

Пісня «Україна». *Музика і вірші* Т. Петриненка.
Пісня «Моя Україна». *Музика* Н. Петраша, *вірші* Ю. Рибчинського (у виконанні Н. Бучинської).
Пісня «Україна — це ми!». *Музика* Н. Петраша, *вірші* Ю. Рибчинського (у виконанні К. Бужинської).

З якими почуттями виконавці співають пісні про Україну? Що оспівується в піснях? Чи співзвучні ці пісні із зображеннями на муралах? Які почуття тебе охоплюють, коли ти слухаєш пісні про свою Батьківщину?

Завітаймо на дитячий телеканал «ПлюсПлюс».
М/ф «Всесвітньовідомий танок гопак — наш!»
(із циклу «Це наше і це твоє»).

Розучи пісню «Щастя» (музика і вірші Н. Май).

Ну-мо разом з на-ми, О, є! Пле-ще-мору-ка-ми, О, є!

Ну-мо разом з на-ми піс-ню по-чи-най! У-па-пу-па-у.

Ну-мо разом з на-ми, О, є! Щи-ри-ми сер-ця-ми, О, є!

Всім хо-ро-шим лю-дям щас-тя по-ба-жай! А

що та-ке щас-тя? То не-бо, бла-кит-не, то
що та-ке щас-тя? То дру-зі і рід-ні, то

зо-ря-ні но-чі і си-нярі-ка А та-та-ру-ка.
ма-ми-ні о-чі і

2. Людям всім на світі! О, є!
Треба дружно жити! О, є!
Жити, не тужити —
і біда мине!
Ва-па-ру, ау-пу!
Людям всім на світі! О, є!
Треба зрозуміти! О, є!
Сонце з неба світить
для усіх одне!

Приспів:
А що таке щастя?
То небо блакитне,
то зоряні ночі
і синя ріка.
А що таке щастя?
То друзі і рідні,
то мамині очі
і тата рука. (Двічі)

Перевір свої досягнення

- 1 Знайди вироби декоративно-прикладного мистецтва, виконані у техніках різьблення та карбування.

- 2 Композиція якої картини відкрита?

- 3 Який з орнаментів сітчастий, а який розташований у смугі?

- 4 Визнач, на якій картині персонажів зображено в динамічних позах, а на якій — у статичних.

- 5 Назви свята, яким присвячено картини.

- 6 Який із зображених виробів називається «куманець»?

Перевір свої досягнення

1 Установи відповідність.

ГІМН

Коротенькі танцювальні пісні, які складаються з двох рядків тексту.

КОЛОМИЙКИ

Вид сценічного мистецтва; вистава, зміст якої втілюється в музично-хореографічних образах.

ВЕСНЯНКИ

Урочиста пісня, один із державних символів країни.

БАЛЕТ

Народні календарно-обрядові пісні, які виконують для зустрічі весни.

2 Переглянь світлини. Які музичні твори вони ілюструють? Розкажи про особливості цих музичних творів.

3 Скориставшись підказками, пригадай назви пісень. Заспівай.

Диво-місто Навпаки
знають тільки малюки.
Місто це, де все — не так,
кожен тут якийсь дивак.

Ось так-так, ось так-так,
так сіють мак.

—Грицю, Грицю, молотити! —
Гриць нездужає робити.
—Грицю, Грицю, врубай дров! —
А Грицько щось нездоров.

Через луг пролітав вітерець,
він мандрує завжди навпростець.

На Великдень писанку
розмалюю!
Маму з татом, бабу з дідом
поцілую!

4 Презентуйте проєкт «Пісні моєї Батьківщини».

Додатки

ДОБРИЙ ДЕНЬ, МАТУСЮ-УКРАЇНО!

Музика М. Ведмедері

Вірші Н. Рубальської

2. Не дивись, що я така маленька.
Час мине — я швидко підросту.
І усю любов свого серденька
я тобі в дарунок принесу.
Приспів.

ПОЛЬКА

Чеська народна пісня

СІМ НОТ

Музика А. Мигай

Вірші Н. Кулик

Сім нот чу-ти зві-ду-сіль, сім нот — зна-ють їх у-сі, сім нот, сім нот —
до, ре, мі, фа, соль, ля, сі! Сім нот — піс-ня і та-нок, сім нот
ста-нуть у ря-док, сім нот, сім нот — ре, мі, фа, соль, ля, сі, до!
Із ро-маш-ки і бар-він-ка ми зви-ва-є-мо ві-но-чок,
щоб сплес-ти спі-ван-ку дзвін-ку — пи-шем нот-ки у ря-до-чок,
а-ле як їх по-в'я-за-ти, хто нам мо-же під-ка-за-ти?

2. Сім нот чути звідусіль, сім нот — знають їх усі,
сім нот, сім нот — до, ре, мі, фа, соль, ля, сі!
Сім нот — пісня і танок, сім нот стануть у рядок,
сім нот, сім нот — ре, мі, фа, соль, ля, сі, до!
Гарні є у нас співанки — і щедрівки, і веснянки,
жартівливі, обрядові, ще й ласкаві колискові.
Як же їх запам'ятати — хто нам може підказати?

УХТИМКО

Музика О. Злотника

Вірші О. Вратарьова

mf

У на-шо-му бу-дин-ку Всі звать ме-не Ух-тим-ко. А
я ма-лень-кий хлоп-чик, Ве-се-лий, мов го-роб-чик. Я
ці-лий день стри-ба-ю, Нав-ко-ло по-гля-да-ю. Та-
ки ди-ва бу-ва-ють – Ух ти, ух ти, ух ти! А нав-кру-ти сто чудес
Від зем-лі до не-бес, Кож-на мить, ко-жен день,
Як но-ва сто-рін-ка. А нав-кру-ти сто чудес Від зем-лі до не-бес,
Все ці-ка-во ме-ні, Зо-вуть ме-не Ух-тим-ко!

2. Ух ти, яка комаха,
яка зелена птаха.
Ух ти, стрибає промінь
зайчатком золотим.
Ух ти — гуде машина,
ух ти — цвіте шипшина,
як хороше на світі
— Ух ти, ух ти, ух ти!
Приспів.

Приспів:

А навкруги сто чудес
від землі до небес,
кожна мить, кожен день,
як нова сторінка.
А навкруги сто чудес
від землі до небес,
все цікаво мені,
зовуть мене Ухтимко!

ЯК З'ЯВИВСЯ ЧАЙ?

Музика і вірші А. Бінцаровської

Музична партитура для пісні. Чотири рядки нот на п'ятилінійних лінійках. Ключовий знак: один дієз. Темп: 4/4. Ритмічні значення: чверть, восьма, півнота, дві півноти. Текст пісні розташований під відповідними нотами.

Це в Ки - та - ї бу-ло в да-вни - ну, ці-лих п'ять ти-сяч ро - ків то -
му. Імпе - ра - тор Ки-та - ю си - дів і від спе - ки під де - ре-вом
млів. Вай, вай, вай, вай - хоч бе - ри і від спе - ки вми -
рай! Вай, вай, вай, вай - не вми - рай, не вми-рай, не вми - рай.

2. Він за звичаєм пив кип'яток,
раптом впав у горнятко листок.
І змінився і колір, і смак,
і ожив імператор отак.

Приспів:

Вай, вай, вай, вай —
цей напій — ніби сон, ніби рай!
Вай, вай, вай, вай!
Народився отак перший чай!

3. З того часу пройшло стільки літ,
а той чай п'є уже цілий світ.
Пам'ятай, пам'ятай, пам'ятай,
що його батьківщина — Китай!

Приспів:

Вай, вай, вай, вай!
Наливай мені чай, наливай!
Вай, вай, вай, вай!
І про чай разом з нами співай!

ФОТОГРАФ, ДРУЗІ, Я

Музика і вірші А. Олейнікової

Жва-во-го ме-те-ли-ка злов-лю у по-лі,
тільки не ру-ка ми і не у са-чок, хай со-бі лі-та-є і ра-ді-є во-лі,
бо не по-па-де ні-ко-му на га-чок. Я спій-ма-ю го-роб-ця на гіл-ці –
так, що не по-мі-тить він і сам, і не по-се-лю йо-го у кліт-ці –
це то-му, що я, це то-му, що я – фо-то-граф, друзі, я!
Я – фо-то-граф, я – фо-то-граф, чу-до-вий світ вам по-ка-жу.
Об'-єк-ти-вом об'-єк-ти-вно зас-тиг-лу мить я зоб-ра-жу.
// Кра-си-вий світ вам по-ка-жу. Я – фо-то-граф!

2. Знаю я про натюрморти і пейзажі,
передам і простір неба, і блакить,
і портрет сусідки-реготушки Даші
ніби напишу я кольором за мить.
І кота сфотографую швидко,
коли він застрибне на паркан.
До мистецтва хист я маю рідкий —
це тому що я — (двічі)
фотограф, друзі, я!

Речитатив:

Я тримаю свій
фотоапарат —
вірний друг мені він,
ніби брат.
Репортаж зніму
або пейзаж,
всі побачать,
що світлини —
просто клас!

КУРЧАТКА

Музика Г. Гусейнлі

Вірші Т. Муталлібова

Ціп, ціп, мо - ї кур-чат-ка, Ціп, ціп, ціп, мо - ї ма-лят-ка,
Ви пух-нас-тень - кі клу-боч-ки, Ви май-бут-ні мо - ї квоч-ки.
Тут в тра - ві гус - тій при - віль - но По - гу - ля - ти
мож - на віль - но, Ой мо - ї ви кур - чат - ка, Ой мо - ї
ви ма - лят - ка, Ой мо - ї ви кур - чат - ка, Ой мо - ї
ви ма-лят ка. Ви пух - нас - тень - кі клу - боч - ки!

2. Ціп, ціп, мої курчатка,
ціп, ціп, ціп, мої малятка,
ви пухнастенські клубочки,
ви майбутні мої квочки.
Ой підходьте ви напиться,
дам зерна вам і водиці.
ой мої ви курчатка,
ой мої ви малятка,
ви пухнастенські клубочки!

ПІСНЯ ПРО ГНОМИКА

Музика і вірші Н. Май

У лісі-лісі тем-но-му, де зай-чи-ки стри-бають, Де сосни ве-ли-чез-ні і до не-ба діс-та-ють. У лісі-лісі тем-но-му нав-мис-но за-блу-ка-ю, Щоб гно-ми-ка-ча-рів-ни-ка зус-трі-ти пря-мо тут. А я ска-жу вам щи-ро: Йо-го я не бо-юсь, Цей гном ство-рін-ня ми-ле, Йо-му я пос-міх-нусь.

2. У лісі-лісі темному, де сонечка немає,
де птахи перелітнії дзвіночками дзвенять.
У лісі-лісі темному навмисно заблукаю,
щоб з гномиком-чарівником удвох потанцювать.
Приспів.

ДИВО-МІСТО НАВПАКИ

Ди-во-міс-то Нав-па-ки Знають тіль-ки ма-лю-ки,
Міс-то це, де все – не так, Ко-жен тут я-кийсь ди-вак.
В ди-во-міс-ті Нав-па-ки Ку-ку-рі-ка-ють шпа-ки,
Ку-ри пла-ва-ють у мо-рі, Вдень бли-щать у не-бі.

mf

зо - рі. В ди-во - міс - ті Нав-па-ки Йдуть на - зад тво - і ро-ки,
 І чим дов-ше ти жи-веш, Все мо - лод-шим ти ста-єш.
 В ди - во - міс - ті Нав-па - ки Та-то й ма - ма - ма - лю-ки.
 Та-то й ма - ма - ма - лю - ки В ди-во - міс - ті Нав-па - ки.

ВІТЕРЕЦЬ

Музика і вірші І. Танчака

Че-рез луг про-лі-тав ві-те - рець, Він ман - дру - є завж-ди нав-про-
 стець. Зна-є кож - ну сте-жи - ну в га - ю І вис - пі - ву - є пі - сню сво-
 ю. Зна-є кож - ну сте-жи - ну в га - ю І вис - пі - ву - є пі - сню сво-
 ю. Ти ле - ти, ві-те - рець, Че-рез го-ри і лі - си. Що ти
 ба - чив і чув, Звід-кі - ля ти при-був, Роз-ка - жи нам, роз - ка -
 жи. Що ти ба - чив і чув, Звід-кі - ля ти при-був, роз-ка -
 жи нам, роз - ка - жи. По бу - жи нам роз - ка - жи.

ДЕ ШУКАТИ КОЛЬОРИ?

Музика Г. Васіної

Вірші Н. Бугай

Перегра після 2 куплету (вокаліз в кінці пісні)

Мистецький словничок

Архітектура — мистецтво споруд, будинків, міст.

Балет — вид сценічного мистецтва; вистава, зміст якої втілюється в музично-хореографічних образах.

Витинанка — вид декоративно-прикладного мистецтва; твір, вирізаний із паперу.

Гімн — урочиста пісня, один із державних символів країни.

Дивертисмент — різновид сюїти із сольних танцювальних номерів в опері чи балеті.

Ескіз — попередній начерк художнього твору.

Інтонація — основа мелодії, що визначає її характер.

Колорит — поєднання кольорів у художньому творі.

Композиція — побудова художнього твору відповідно до його мети і змісту.

Контраст — яскраво виражена протилежність форми, кольору, тону.

Кордебалет — група танцівників/танцівниць.

Лінійна перспектива — видиме зменшення предметів із віддаленням до лінії горизонту.

Мотив — коротка послідовність звуків.

Мюзикл — вистава, у якій поєднуються естрадна та побутова музика, хореографічне та драматичне мистецтво.

Опера — вид сценічного мистецтва; вистава, зміст якої втілюється в музично-сценічних образах.

Повітряна перспектива — видима зміна відтінків кольорів із віддаленням до горизонту.

Пропорція — співвідношення розмірів частин художнього твору між собою та в цілому.

Рельєф — скульптурне зображення на площині.

Рефрен — головна тема рондо, яка повторюється не менше трьох разів.

Ритм — повторення однакових чи подібних частин у творі мистецтва.

Рондо (від італ. «рух по колу») — музична форма, у якій відбувається чергування головної теми і контрастних епізодів.

Світлотінь — розташування світла й тіні на предметі відповідно до освітлення та характеру форми.

Силует — узагальнене площинне зображення предмета, виконане одним кольором.

Статика — стан спокою.

Сюїта — музичний твір, який складається з кількох частин, поєднаних однією темою.

Фактура — характер поверхні художнього твору.

Художній образ — вираження думок, почуттів, емоцій автора в художньому творі.

Зміст

Образотворче
мистецтво

Музичне
мистецтво

КРАСА І РОЗМАЇТТЯ МИСТЕЦТВА

4	1. Добрий день, матусю-Україно!	6
8	2. Близькі сусіди — Білорусь і Молдова	10
12	3. Мистецтво Польщі, Чехії та Угорщини	14
16	4. Мистецтво прибалтійських країн	18
20	5. Сонячна Італія	22
24	6. Дивовижна Іспанія	26
28	7. Чарівна Франція	30

МИСТЕЦТВО ТЕАТРУ

32	8. Театр і музика в Австрії	34
36	9. Східний театр	38
40	10. Музичний театр у Великій Британії	42
44	11. Музичний театр у Великій Британії	46

ОБРАЗИ КАЗКИ, ПІСНІ, СВЯТА

48	12. Мистецька палітра Німеччини	50
52	13. Мандрівка на Кавказ	54
56	14. Казкова Норвегія	58
60	15. Веселе Різдво в Україні	62
64	Перевір свої досягнення	66

СВІТ ДИТЯЧИХ МРІЙ

68	16. Зимові фантазії	70
72	17. У сніговому королівстві	74
76	18. Казкові пригоди	78
80	19. Веселий цирк	82

ВИЙДИ, ВИЙДИ, СОНЕЧКО

84	20. Проводи зими	86
88	21. Свято весняної природи	90
92	22. Весняні ігри	94

ДО НАРОДНИХ ДЖЕРЕЛ

96	23. Великодні свята	98
100	24. Чарівні візерунки	102
104	25. Веселі настрої	106

СИМФОНІЯ ВІЗЕРУНКІВ

108	26. Секрети вишитого рушника	110
112	27. Кольорове диво	114
116	28. Майстри-віртуози	118

МИ — НАЩАДКИ КОЗАКІВ

120	29. Козацька звияга	122
124	30. Україна — моя Батьківщина	126
128	Перевір свої досягнення	130

Додатки

132	Ноти пісень	132
141	Мистецький словничок	141

Навчальне видання

**Калініченко Олена Василівна
Аристова Людмила Сергіївна**

МИСТЕЦТВО

**Підручник інтегрованого курсу для 4 класу закладів
загальної середньої освіти**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Редактор *О. Г. Трофімова*
Технічний редактор *Л. І. Аленіна*
Комп'ютерна верстка *О. Б. Мурга*
Коректор *О. В. Сєверцева*
Дизайн обкладинки
та макетування *П. В. Ширнін*

Формат 70×100 ¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 11,664 + 0,486 форзац.
Обл.-вид. арк. 11,45 + 0,83 форзац.

ТОВ «ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ОСВІТА»

Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції»

Серія ДК № 6109 від 27.03.2018 р.

Адреса видавництва: 04053, м. Київ, вул. Обсерваторна, 25

www.osvita-dim.com.ua

У підручнику використано:

репродукції картин, зображення та світлини:

на титулі — Л. Бондаренко. Петриківський розпис; на форзацах — Г. Клімт. Зображення дівчинки; А. ван Дейк. Вільгельм Оранський та його наречена Марія Стюарт; Пам'ятник Йоганну Себастьяну Баху (м. Лейпциг, Німеччина); Т. Карташова. Хотинська фортеця; Г. Кириленко-Бараннікова. Осінь на Дніпрі; Дж. Вепхвадзе. Акордеон та музичні інструменти; С. Кириченко. Натюрморт з яблуками; Р. Бейтман. Лось; Дж. Джонсон-Гудсі. Лисичка; М. Тимченко. Квіти; Г. Бейсюк. Косівські «двійнята»; В. Ткач. Килим; Сервіз сніданковий (князів Любомирських). (м. Відень, Австрія); Металеве серце. (м. Рівне, Україна); М. Янко. Дерево життя; І. Гончар. Веснянка; М. Давиденко. Козаки повертаються; І. Сколоздра. Коломийки; с. 64 — Т. Гроте. Груша; с. 65 — Г. ван Гонтгорст. Вільгельм II та Мері Генрієтта Стюарт; Ф. Дворжак. Літо, 1917; Ф. Галс. Група дітей; О. Дьогтев. Великий улов; Х. Тронг. Риба, яка спостерігає місяць; с. 105 — Г. Діденко. Баранець; Д. Головка. Фантастичний звір; с. 128 — І. Гончар. Веснянка; Х. Вашингтон-Діксон. Мені подобається палітра; с. 129 — М. Кочубей. Проводи; М. Сілагіна. Гаївки; М. Кочубей. Коляда; Н. Дюг. Писанкові дива; Ю. Кац. Де млинці, там і ми;

кадри з мультфільмів:

с. 19 — «Колискові світу. Латвійська» (реж. Є. Скворцова); с. 35 — «Чарівна флейта» (реж. К. Урбанські); с. 51 — «Фантазія» (реж. С. Армстронг та ін.); с. 75 — «Балерина» (реж. Е. Саммер, Е. Уорин); «Мандри Гуллівера» (реж. Д. Фляйшер); с. 83 — «Парасолька в цирку» (реж. В. Дахно);

світлини з сайтів:

форзац — lhm.lviv.ua, с. 30–31 — teatr-sats.ru, с. 32–33 — salzburg.info, с. 38 — roh.org.uk, с. 40 — broadsheet.com.au, balletnews.info, с. 41 — calgaryherald.com, с. 42 — palaceoperaandballet.com.au, с. 45 — diariobenidorm.com, с. 54 — musictheatre.kiev.ua, с. 59 — kh.vgorode.ua, с. 59, 70, 110 — opera.com.ua (фото О. Орлової), с. 74 — kh.vgorode.ua, с. 82 — kyivmaps.com, с. 96 — uamodna.com, pysanky.com.ua, с. 98 — teatr.volyn.ua;

зображення з сайту ©shutterstock.com авторів: Beykov Maksim, Dmytro Zinkevych, Havoc, gutsulyak, Klara Viskova, lindasky76, Martin Good, Mykola Komarovskyy, Olesia Bulychева, Orest lyzhechka, ShustrikS, yusufdemirci; обкладинка — Garfieldbigberm, Julien Tromeur, MIKHAIL GRACHIKOV, 32 pixels.

Музична палітра

БІЛОРУСЬ

БУЛЬБА

УКРАЇНА

КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВІ ПІСНІ

УГОРЩИНА

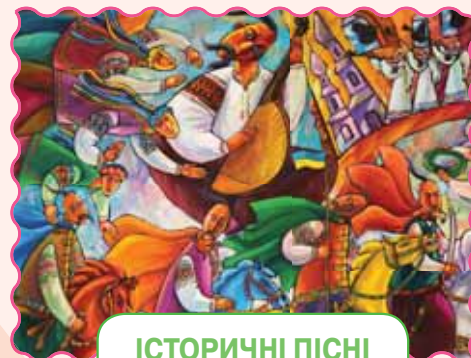

ЧАРДАШ

МОЛДОВА

МОЛДОВЕНЯСКА

ІСТОРИЧНІ ПІСНІ

ЛИТВА

КЛУМПАКОІС

ПОЛЬЩА

МАЗУРКА

ЖАРТІВЛИВІ Й ТАНЦЮВАЛЬНІ ПІСНІ

ГРУЗІЯ

ЛЕЗГИНКА